

Planinski vestnik NAŠA RESNIČNA

VELIKA SKRB ZA L. 1953

Slovenskega planinstva si ne moremo misliti brez svojega zvestega literarnega spremljevalca »Planinskega Vestnika«. Zato mora veljati naša velika skrb za lep razvoj te naše stare planinske revije, ki je danes še manj moremo pogrešati kot kdaj poprej. Saj se z njo vedno bolj povezujemo s planinstvom in turistiko v svetu.

Danes je »Planinski Vestnik« v težki finančni krizi, kar je treba zavednim planincem odkrito povedati, da najdemo skupaj leka za potrebno ozdravljenje in poti za izboljšanje. Dejstvo je, da je število članstva in zadnjih letih rastlo, naročnikov (plačujočih!) PV je pa vedno manj! To je trenutno nesporno in nezdravo stanje.

Prva številka PV je izšla 8. februarja 1895, ko je leta 1893 ustanovljeno planinsko društvo v Ljubljani že dve leti delovalo. Skromni predhodniki PV sta Poročili SPD v Ljubljani o društvenem letu 1893 in 1894. Poročili sta danes veliki knjižni redkosti, zlasti prvo za l. 1893.

V uvodnem oznanilu beremo, da dobe PV društveniki brezplačno, naročnina za nečlane je znašala 2 gold.

Na koncu prvega letnika na str. 130 so zapisane te-le besede: »Kakor letos, se bomo trudili tudi l. 1896, da bode list res dostojen zastopnik slovenske turisticke, da bode prijeten vsakomur, bodisi pripadnik te ali one stranke. Slovenci PV radi čitajo, spisi njegovi prijajo njih čustvu.«

Vse do prve svetovne vojne so prejemale člani glasilo brezplačno. Naročnina se je vračunala v članarino.

V XXX. letniku (1930) je posvetil dr. Jos. C. Oblak nekaj lepih in toplih besed »Planinskemu Vestniku« in njegovima prvima požrtvovalnima urednikoma Antonu Mikužu in dr. Jožetu Tomišku. Iz posvetila se vidi, kako so stari planinci vzljubili svoje glasilo in koliko je bilo treba nesebičnega dela in požrtvovalnosti za dvig revije.

Kriza za izhajanje PV se je že v tej dobi pokazala. Vedno so bile težkoče. Pavel Kunaver se že v teh letih navdušuje za misel: vsak član mora biti hkrati naročnik PV.

V l. 1934, na str. 347 beremo: »Načelno se mora delati na to, da postane naročba PV obligatna za vsakega člana. V poldrugem letu se nam je sicer posrečilo dvigniti število naročnikov od okroglo 1400 na 2000, morala pa bi vsaka planinska družina imeti po en izvod naše revije.«

Za obvezno naročbo se zavzema tudi Vilko Mazi (PV 1934, str. 91); očita članstvu malomarnost in brezbriznost, odstotek naročnikov društvenega glasila med planinci je preizek. Obžaluje, da se je ob prevratu odpravila obvezna naročba za članstvo.

V Jubilejnem letniku 1933 je objavljena podrobna statistika za l. 1932: članov je bilo 7741, naročnikov okrog 1500, kar da 20% celokupnega članstva; osrednje društvo v Ljubljani je imelo 26%, prednjačil je Kamnik s 56%, Škofja Loka s 38%.

In danes?!

Letos pokazuje statistika zgolj 2667 naročnikov, pri tem številu z letno naročnino din 280.— se revija ne more sama vzdržati, kar bi se pa morala; plačalo je do danes zgolj 1080! članov, delno plačalo 270, na dolgu je še 1316! naročnikov.

Z inozemstvom zamenjujemo 45 izvodov, kar je za prejemanje tujih planinskih revij izvanredno važno. Še bolj pa seveda za dober glas slovenskega planinstva v tujini.

Število naročnikov 2667 pri lepem številu članov 50 000 več ali manj (to leto je članstvo padlo na 40 000?!) ni preveč razveseljivo, kaže na malo planinsko disciplino, borih 5% članstva je naročeno na Planinski Vestnik!

Temu primerno je za to leto finančno stanje porazno: do 30. sept. je izdala Planinska zveza Slovenije za svoje glasilo din 1442021.—, dohodkov je bilo zgolj din 566796.—. Tako stanje se seveda ne more v nedogled nadaljevati!

V tej zvezi naj bo še povedano, da je Planinski Vestnik upravljala od leta 1948 vse do maja 1952 Fizkulturalna založba. V tej zvezi je zanimiva primerjava: v letu 1948, ko je bilo po vsej Sloveniji 12 000 članov, smo imeli 4000 naročnikov, danes pri cca 50 000 članih imamo zgolj 2600 naročnikov. Na terenu vlada premajhno zanimanje za našo planinsko revijo, saj niti vsi odborniki niso naročniki Planinskega Vestnika, kaj šele, da bi imeli planinska društva 1 izvod rezerviran za postojanko, da se tako dela propaganda za planinsko revijo.

Zaradi natančnega pregleda in prepotrebnega tekmovanja med planinskimi društvi, katero bi doseglo v prihodnjih letih najvišji procent naročnikov, objavljamo tabelo, da se tako vidi resnična slika:

Število naročnikov Planinskega Vestnika po društvih

Tek. št.	Društvo	Število članstva	Število naročnikov	%
1.	Ajdovščina	436	30	7
2.	Bled	759	57	8
3.	Bohinj	396	13	3
4.	Bovec	144	15	10
5.	Brežice	349	18	5
6.	Celje	2.482	100	4
7.	Cerkno	576	24	4
8.	Črnomelj	50	1	2
9.	Domžale	592	22	4
10.	Dovje	560	26	5
11.	Gorje	669	15	2
12.	Gornji grad	450	7	2
13.	Gozd-Martuljek	187	5	3
14.	Hrastnik	706	28	4
15.	Idrija	744	21	3
16.	Ilirska Bistrica	56	3	5
17.	Javornik	622	36	6
18.	Jesenice	1.126	101	9
19.	Jezerško	240	10	4
20.	Kamnik	1.223	52	4
21.	Kočevje	62	6	10
22.	Kranj in Iskra	2.278	132	6
23.	Kranjska gora	421	9	2
24.	Križe	174	4	2
25.	Krško	426	16	4
26.	Laško	323	17	5
27.	Ljubljana (vsa društva)	15.869	750	5
28.	Ljubno	—	16	—
29.	Ljutomer	68	11	16
30.	Majšperk	80	13	16
31.	Maribor	3.830	142	4
32.	Medvode	348	16	5
33.	Mengeš	—	17	—
34.	Mežica	527	13	2
35.	Mokronog	103	2	2
36.	Mozirje	126	6	3
37.	Most na Soči	235	27	11
38.	Murska Sobota	360	29	8
39.	Nova Gorica	664	41	6

Tek. št.	Društvo	Število članstva	Število naročnikov	%
40.	Novo mesto	406	12	3
41.	Oplotnica	81	1	1
42.	Pivka	160	15	9
43.	Poljčane	347	2	1
44.	Postojna	286	35	12
45.	Prevalje	642	17	3
46.	Radeče	—	7	—
47.	Radovljica	1.057	48	5
48.	Rateče	81	12	15
49.	Ravne	—	30	—
50.	Ruše	2446	13	5
51.	Slov. Bistrica	554	10	2
52.	Slovenj Gradec	1.094	25	2
53.	Slov. Konjice	—	12	—
54.	Sentjur	59	10	17
55.	Šoštanj	335	12	4
56.	Tolmin	306	23	7
57.	Trbovlje in Kum Trbovlje	1.214	62	5
58.	Škofja Loka	589	49	8
59.	Tržič	938	24	3
60.	Velenje	209	5	2
61.	Vuzenica	250	—	—
62.	Zabukovca	350	26	7
63.	Zagorje	540	30	6
64.	Železniki	258	3	1
65.	Žiri	225	11	5
66.	Žerjav	413	4	1
		48.901	2.349	5
	Koper	—	45	—
	Trst, Gorica	—	94	—
	Druge republike	—	140	—
	Inozemstvo	—	22	—
	Zamena inozemstvo	—	24	—
	Zamena FLRJ	—	9	—
			<u>2.683</u>	

Te številke moramo imeti planinci vedno pred očmi, da stanje že za prihodnje leto 1953 izboljšamo.

Procent naročnikov je minimalen: največ 17% Sentjur, po 16% Ljutomer in Majšperk; Ljubljana (vsa društva) zgolj 5%! Te številke kažejo na dokaj skromno planinsko zavest ter nedelavnost PD!

PZS kot osrednja matica vseh planincev ugiba na sejah svoje gospodarske komisije in upravnega odbora kaj napraviti, da postavimo Planinski Vestnik na zdravo osnovo.

Izven diskusije je, da Planinskega Vestnika pod nobenim pogojem ne smemo in tudi ne moremo ustaviti! Preveč bi trpel ugled našega planinstva, ohromeli bi! Tujina nas ceni v veliki meri po našem strokovnem glasilu. Se bolj pa rabi naš planinec primerne planinskega berila, da se njegovo obzorje širi in poglubi. V tradiciji iz leta 1895 je treba nadaljevati!

V prihodnjem letu 1953 mora doseči vsako planinsko društvo vsaj 20% naročnikov, kar bi dalo pri samo 40 000 članov vsaj 8000 naročnikov. Pri tem številu naročnikov bi bilo redno izhajanje v skrajnem primeru zagotovljeno! Treba bo tudi misliti na primerno zvišanje naročnine.

Uredništvo bo pa skrbelo, da bo vsebina čim bolj pestra in zanimiva, da tako ravan našega glasila dvignemo.

ŽIVALSTVO NAŠIH PLANIN

1. Sesalci in ptiči

o so se živa bitja naseljevala po zemeljski površini, so naletela na kaj različne pogoje. Nekje je bilo ugodno živeti — leto in dan je bilo toplo, zadosti vode, zadosti hrane. Čim ugodnejši pa so bili pogoji, tem več različnih rastlin in živali se je moglo tam naseliti. Tropski pragozdovi s svojim bujnim življenjem nam pričajo o tem. V pokrajinah z zmerno toplim podnebjem pa so bili že manj ugodni pogoji, ni bilo vselej enako toplo in manj različnih živih bitij se je naselilo tu. Med področja pa, kjer je življenje najtežje, moramo prištevati vsekakor puščave, kjer sonce neusmiljeno žge vse leto, kjer skoraj ni vode, in dalje, pokrajine okrog severnega in južnega tečaja, kjer gospodarijo skoraj vse leto mraz, sneg in led. Toda življenje se ni ustavilo niti pred pustinjami in pred puščavami in ne pred večnim ledom in mrazom. Res ni veliko število tistih, bi jim skoraj rekli junakov, ki kljubujejo trdotam skrajnega severa in skrajnega juga, toda kar jih je, so se že tako privadili tem nemilim podnebnim razmeram, da bi brez njih poginili.

In ali niso pravzaprav najvišji skalni vrhovi naših planin kot koščki obtečajnih predelov, ki mole kot otoki iz kopnih dolin? Kot na skrajnem severu, tako tudi na naših planinah traja zima od zgodnje jeseni do pozne pomladi. V planinah se življenje šele začne, ko je v dolinah pomlad že skoraj minila. Ko pa je v nižinah še najlepša jesen, se planine že odevajo v belo zimsko obleko. Tako imajo planine kakor obtečajni predeli le dvoje letnih časov — dolgo zimo in kratko poletje. Toda tudi sredi najbolj žgočega poletja je na planinah vroče samo podnevi in na soncu, v senci in predvsem ponoči pa je skoraj zimsko hladno.

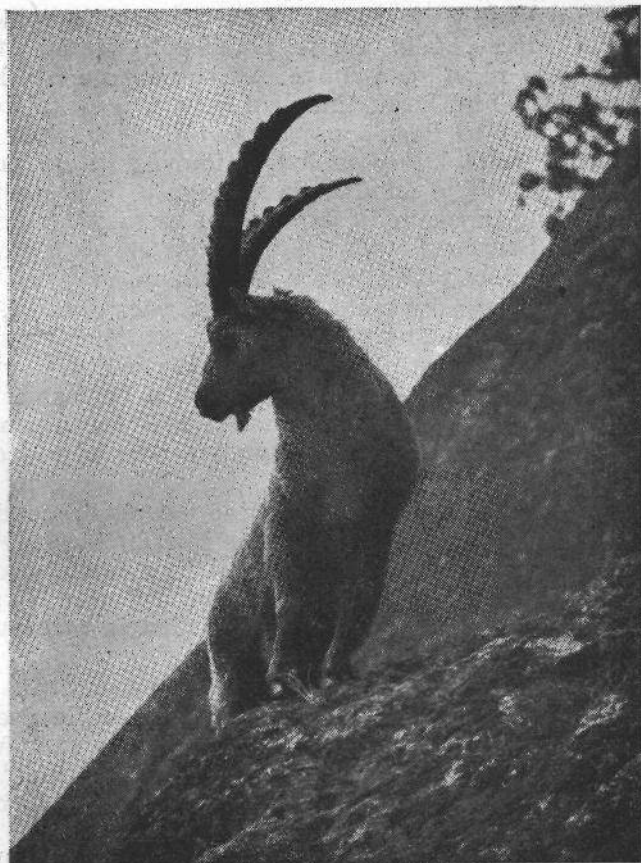
V planinah so dalje doma vetrovi in viharji. Pa še kakšni viharji! Okrog skalnih vrhov pojo svojo pesem leto in dan.

Ob najvišjih planinskih vrhovih se zelo pogosto zadržujejo megle in oblaki, toč rado dežuje in sneži. Zato je v gorah bolj vlažno kot v dolinah.

Kdor se je hotel naseliti in prebivati ob najvišjih gorah, je moral računati z golimi skalami, s strminami, pečinami in prepadi.

Vsi ti fizikalni in meteorološki činitelji napravljajo planine za svojstveno življenjsko področje, ki ni dostopno vsakomur.

Težko je živeti v območju skalnatih vrhov, pa naj bo to pri nas ali pa v katerih koli drugih planinah, pa tudi če se dvigajo iz tropske Afrike. Zato ni čuda, da nosi rastlinstvo in živalstvo širom po svetu določene podobnosti, svoj pečat, ki jim ga je dalo prav življenje v gorah. Ali ne obletavajo najmogočnejši ptiči — orli

Sl. 1. Kozorog

in jastrebi skalnate vrhove Alp, Himalaje, Kordiljer in Kilimandžare? Divje ovce in koze žive v gorah Azije, Afrike, Severne Amerike in Evrope.

Kdor je prvič prestopil kraljestvo Zlatoroga, se je čudil in strmel najprej nad prelepim živobarvnim planinskim cvetjem. Še in še ga je vabilo v svoje območje.

Tam, kjer gozd ne more več uspevati in ne more več kljubovati planinskim podnebnim razmeram, tam kjer stoje še skrivenčeni in na pol suhi macesni, viharniki, kot priče o trdem boju, ki ga bijejo z naravo, tam se začenja pravzaprav šele pravi planinski svet.

Nizko grmičevje planinskih zelenih jelš, prelepega živordečega cvetočega sleča in temnozelenega pritlikavega bora ali rušja nas spremlja na potu k planinskim tratam. Ko odleze v pozni pomladi sneg, tedaj vzcveto tam višnjevi alpski zvončki in beli planinski žafrani, murke, znanilci novega življenja, in prav kmalu za njimi

so planinske trave vse v cvetju. Tedaj nas pozdravijo veliki temnomodri cvetovi sviščev, belo cvetje planinskih vetrnic, tedaj za duhte murke in se razvijajo planike. Ali se nam ne zdi, kot da so planike s svojimi belimi kosmatimi listi »cvetovi« nekaj posebnega v temnozelenem okolju? Resnično, planika ni dobila šele v planinah svojih privlačnih belih kosmatih listov, temveč jih je prinesla iz sibirskih step, kjer jih je dobila v borbi s sušo. V Sibiriji, Turkestanu, Tibetu, na Kitajskem in Japonskem raste nič manj kot 36 različnih planik (Schroter), toda od vseh teh stepskih prebivalcev je le ena v ledeni dobi prišla tudi v naše planine.

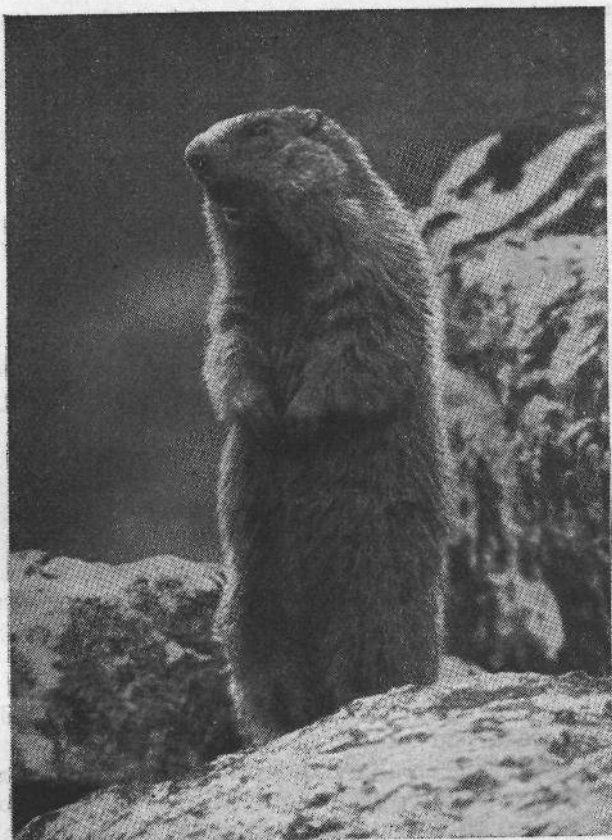
Kjer pa tudi planinske trate ne morejo več uspevati, tedaj se planinsko rastlinje še posamič bori za svoj obstoj. Med sivkastimi skalami žare na srebrnkastih blazinah veliki rdeči cvetovi triglavske rože, iz razpok gledajo šopi temnomodrih neboglasnic in različnih kamenokrečev. Na grušču pokimavajo beli in rumeni cvetovi planinskega maka, kjer je tudi prebivališče lepe višnjevo cvetoče planinske madronščice.

Toda ko tako imenovane višje rastline s cvetovi, stebli, koreninami in listi ne morejo več uspevati, žive še nižje rastline — lišaji. Le-ti so izredno vzdržljivi, malo zahtevni in z lahkoto kljubujejo suši, mrazu in vetrovom in naseljujejo kot prvi pionirji golo skalovje vsepovsod, samo da ga ne krije večni leđ in pripravljajo pot bolj zahtevnim naseljencem.

Kamor pa so se naselile rastline, tja lahko gredo tudi živali. In reš so prodrle tudi živali v alpski svet in ga naselile vse do najvišjih vrhov. Vse različne živalske skupine, ki so se navadile na življenje na suhem, so polagoma prihajale tudi v planine in se v teku milijon let povsem prilagodile življenju v tem težkem področju.

Ustavimo se najprej pri dveh planinskih prebivalcih, ki sta nekoč oživiljala najvišje vrhove naših planin, pa jih danes pri nas ni več.

Eden teh je alpski kozorog (sl. 1), mogočen predstavnik divjih koz. Tedaj, ko so ledeniki oklenili večji del Evrope v svoj objem, tedaj je bil kozorog razširjen od Španije do Češke, od Belgije do Italije. Ko pa se je led umaknil, se je umaknil tudi kozorog v najvišje, najbolj nedostopne visokogorske predele, tja, kjer mu človek ni mogel več slediti. Toda plazovi, mraz in lakota so vse bolj krčili njih vrste. Tem naravnim silam pa se je pridružil še človek. Praznoverje je namreč pripisovalo tem postavnim planinskim živalim vsemogoče lastnosti. Kozorogovo meso, kri in celo odpadki, da so imeli zdravilno moč. Strupen napoj, nalit v kozorogov rog je vzkipeł... iz zlatorogove krvi, tako pripoveduje pravljica o trentarskem lovcu, so vzrasle kot kri rdeče triglavske rože... Če v začetku 19. stoletja ne bi najstrožje prepovedali loviti te divje koze in če ne bi zaščitili njegovih zadnjih ostankov ob južnih pobočjih montblanškega masiva, bi verjetno kozoroga danes ne bilo več. V začetku mala čreda je narasla do druge svetovne vojne na

Sl. 2. Svizec

4000 glav. Od tu pa se je po dolgoletnih poizkusih posrečilo prenesti to plemenito gorsko žival tudi drugam — v Švico, Avstrijo in celo pri nas na Karavankah ob Ljubelju so jih zaredili.

Kot njegovih sorodnikov, tako je tudi kozorogova domovina planinski svet. Skalovje mu je zaščita v neurjih, ko bobne in hrume plazovi. Ko poleti žge sonce, mu dajejo skalni previsi hladno senco. Nedostopne skalne pečine so mu obramba pred zasledovalci. Kljub svoji dokajšnji teži — samci dosežejo celo do 100 kg — in kljub mogočnim, do 1 metra dolgim rogovom, beži kot strela preko strmih previsov in skače preko globokih prepadov celo sigurneje kot gams. Njegovi močni parklji se zasidrajo v najmanjše razpoke. Malenkostna vzboklina, ki je človeško oko niti ne opazi, mu je zadosti, da prepleza tudi najbolj strme peči.

Drugi tak znamenit prebivalec naših planin je bil alpski svizec (sl. 2). Tudi on se je v ledeni dobi umaknil pred ledom iz najvišjih vrhov v stepske nižine. Življenje tod mu je prijalo, saj

so stepe Azije in Severne Amerike še danes domovina različnih svizcev.

Z umikom ledenikov pa je gozd začel poraščati gorska pobočja in svizec se mu je umikal v najvišja alpska področja. V naših planinah pa ga je verjetno človek iztrebil zaradi dragocenega krzna in zdravilne »masti«. Nje je nameraval zarediti v Julijskih Alpah dr. K u g y, toda prva svetovna vojna mu je lepo namero preprečila. »Morda,« tako piše univ. prof. dr. R a k o v e c, »bi se sedaj našel kak primeren, od tujskega in turistovskega prometa odmaknjen ter zaščiten prostor, kjer bi mogli z uspehom zarediti to zanimivo živalco«.

Alpski svizec spada med največje glodalce, saj je brez deset do 12 cm dolgega repa dolg skoraj pol metra. Ohranil se je le še v nekaterih samotnih in težje dostopnih delih Alp, kjer živi večinoma na vzhodnih, južnih in zapadnih gorskih pobočjih. Najljubša so mu vznožja melišč s travnatimi rušami v obližju.

Če se morajo kozorogi tudi preko zime prebijati in boriti s snegom in plazovi, je svizcem mnogo lažje. Ko se začne oglašati zima, tedaj se svizci umaknejo nekaj stotin metrov nižje v bližino gozda, v zimska bivališča, ki so jih na debelo postlali s suho travo. Do 15 zdravih mladih in starih družinskih članov se spravi v jamasto ležišče že v oktobru in zaspri trdo zimsko spanje, iz katerega se bodo prebudili šele v aprilu. Debela podkožna plast tolšče, ki se jim je nabrala preko poletja, ko so se pasli od ranega jutra do večera na sončnih planinskih zeliščih, jim sedaj daje energijo, da lahko mirno prespe najtežje čase pod zimsko odejo.

Sedanji največji prebivalec najvišjih planin pa je g a m s (sl. 3). Ta vitka planinska antilopa pa je boljše kljubovala vsem planinskim neugodam in boljše kljubovala tudi človeku. V nemajhnih čredah domuje v naših planinah in v vseh Alpah, na Pirenejih, Apeninih, Krasu in Kavkazu.

Skoraj polovico lažji od kozoroga pa prav tako odlično »obut« kot kozorog, je tudi gams kot nalašč zgrajen za življenje v planinah. Spodaj mehki, ob robih pa trije močni parklji, ki ovijajo vitke močne prstne členke, mu omogočajo, kot žebli ali gumi turistu, da se opre in da ne zdrkne s skal. Pa tudi ne z gladkih travnih trat. Preko sten in previsov pleza z izredno spretnostjo, si upa preko najbolj strmih in nevarnih potov in se spušča po skoraj navpičnih skalnih stenah.

Poleti ga pokriva kratka do 3 cm dolga ob korenu siva in na koncu pa rjasto rjava dlaka. Na zimo pa se zredi in pokrije z boljšim zimskim kožuhom. Tedaj je dlaka tudi do 12 cm dolga. Na hrbtu pa nosi celo 18 cm dolgo »gamsovo brado«. Ko jim sneg zakrije njihove vrhove, tedaj se šele umaknejo iz njih v bližino gozda. Četudi je vseokrog njih pokrito z visoko snežno odejo, pridejo še do hrane. S prednjimi nogami si ure in ure kopljejo, da pridejo do suhih bilk, zelenja in lišajev. Mladiči se drže še samic, ki jim pomagajo s svojimi izkušnjami prebroditi najhujši letni čas.

Sl. 3. Gams

Čeprav se leto za letom udirajo v planinah strašni plazovi, ti najstrašnejši sovražniki gamsov, vendar še zdaleka ne zahtevajo toliko žrtev, kolikor je nevarnosti. Ob snežnih zametih in tedaj, ko hrume plazovi s skalnih sten si iščejo zavetja pod skalnimi previsi. Tako je 14 glava čreda gamsov že dva dni in dve noči tičala pod previsi. Z vseh strani so grozili plazovi, ki bi se vsak trenutek lahko sprožili. Tretji dan pa je začel star gams previdno — korak za korakom, preiskovati izhod in se s silno opreznostjo oziral navzgor. Toda v trenutku je kot pero odskočil pod previs in v naslednji sekundi so zgrmele ogromne snežne mase preko njih.

Pravi prebivalec najvišjih vrhov je tudi planinski zajec (sl. 4). Na snežno odejo se je ta glodalec že davno navadil. Že v ledeni dobi je živel tod in že tedaj si je priboril v težki borbi za obstoj, saj je nemalo zveri in ujed prežalo na tega dolgouhca, tudi belozimsko obleko. Kot njegov dolinski sorodnik poljski zajec, tako prebije tudi planinski zajec zimo kar na prostem. Ne gre spat kot svizec in tudi ne dremat kot medved. V snegu preživi najhujši čas in se pusti ob hudih zametih kar zasnežiti. Ko pa mora za hrano ali pa bežati pred sovražniki preko mehke snežene odeje, se mu njegovo široko stopalo ne udara tako kot poljskemu zajcu, ker mu na zimo gosta dlaka pokrije tudi prste.

In kot planinski zajec tako ni zapustila planin tudi planinska kura — belka (sl. 5). Tedaj, ko se je umikal led in sneg, se je

Sl. 4. Planinski zajec

tudi ona umikala z njim v najvišje vrhove in polarne kraje. Na zimo zgubi poletno, jerebicam podobno perje in dobi belo obleko kot planinski zajec, perje, ki pokrije tudi prste tako, da se ji v snegu ne udara pregloboko. Sicer pa, če ji grozi nevarnost, tedaj se belke kar zakopljejo v pršič in rijejo pod snegom naprej. Izpod snega pokukajo šele, ko jim primanjkuje zraka. V alpskem svetu živita dalje tudi belkina sorodnika skalni jereb ali kotorna ter ruševca, ki svatuje tod, ko začne v gorah zeleneti.

Od vsega planinskega živalstva pa so obiskovalcem Kamniških in Julijskih vrhov ter Karavank najbolj poznane vreščave planinske kavke (sl. 6). Njihov črrii-črrii jih izdaja tudi tedaj, če megle zagrnejo vrhove. Planinske kavke-kramparčice, so se navadile na življenje na skalnih vrhovih. Kar predale so se vetrovom kot so se jim predali jastrebi, albatrosi ali kondor, ki s svojimi orjaškimi krili jadrajo okrog najvišjih vrhov, nad pustinjami ali oceani. Kot temne puščice z rumenimi kljuni se spuščajo planinske kavke v globine, iz katerih jih s široko razprtimi krili in repom prenašajo vetrovi spet v višine.

Vse bolj mogočen jadralec pa je planinski orel, ki tu in tam še gnezdi v nedostopnih pečinah. Sicer pa so njegova domovina še prostrani gozdovi in visoke planine od Laponske do Severne Afrike, od Severne do Južne Azije ter Severne Amerike.

Med planinskimi sesalci se je marsikdo navadil na plezanje, med gorskimi ptiči pa ima edini skalni plezalec to sposobnost. Pa tudi ta si je ni pridobil šele na skalah, temveč jo je prinesel s seboj z vrtov in gozdov, kjer plezajo njegovi sorodniki brglez in drevesni plezalec. Ptičem omogočajo njih krila, da lahko preletijo najbolj strme pečine in se jim ni bati, da bi zdrknili v prepade, zato med njimi ni plezalcev. S svojim dolgim šiljastim kljunom stika lepo rdeče obarvani skalni plezalec po skalnih razpokah ter pleza z neverjetno spretnostjo gori in doli.

Sl. 5. Belka

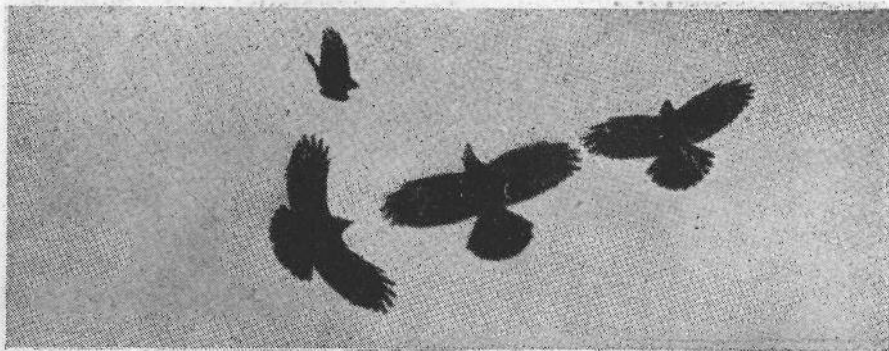
Planinski svet je dalje domovina planinskega ščinkavca, pinote in komatarja, temnega drozgovega sorodnika s svetlo polmesečasto liso okrog vratu.

2. Kače, žuželke in drugo

Živali, o katerih smo doslej govorili, imajo stalno telesno toploto. Te lahko žive v planinah tudi pozimi, le da imajo hrano. Stalna telesna toplota jih je res napravila odvisne od zunanje, sončne toplote, toda postali so nekaki sužnji želodca — povsem so odvisni od hrane. V planinah je lažje rastlinojdecem — za te je še nekaj hrane, posebno poleti ne manjka sočne paše. In res med vsemi omenjenimi planinskimi ptiči in sesalci sta le planinski orel in skalni plezalec mesojedca, vsi ostali se zadovolje z rastlinami.

Vse drugače pa so odvisni od sončne toplote ostali kopni vretenčarji — plazilci, dvoživke ter ostalo živalstvo. Prav gotovo ni zanje ugodna dolga, ostra planinska zima in tudi hladne poletne noči jim niso dobrodošle. Saj se njih telo navadno le na soncu toliko segreje, da si lahko iščejo hrane. Ko sonce zaide, tedaj se umire in morajo do naslednjega dne spet čakati toplote od zgoraj.

Med plezalcem najdemo predvsem tri zastopnike, ki gredo tudi v planinski svet. Najvišje se lahko povzpne živorodna kuščarica; v Alpah so jo našli tudi 3000 m visoko, gada v višini 2700 m in slepca 2000 m. Vsi ti plazilci žive tudi v dolinah. Vstop v planine jim je omogočila predvsem živorodnost, lastnost, da rode žive mlade. Večina plazilcev tako tudi kuščarjev in kač leže jajčeca, ki jih prepuščajo v izvalitev sončnim žarkom. In teh žarkov je v planinah premalo, poletje prekratko, noči in sence pa prehladne. Ti planinski plazilci pa nosijo jajčeca v svojem telesu stalno na sonce in se izmikajo hladnim sencam ves dan. Od jutra do večera iščejo toplih sončnih žarkov.

Sl. 6. Planinska kavka

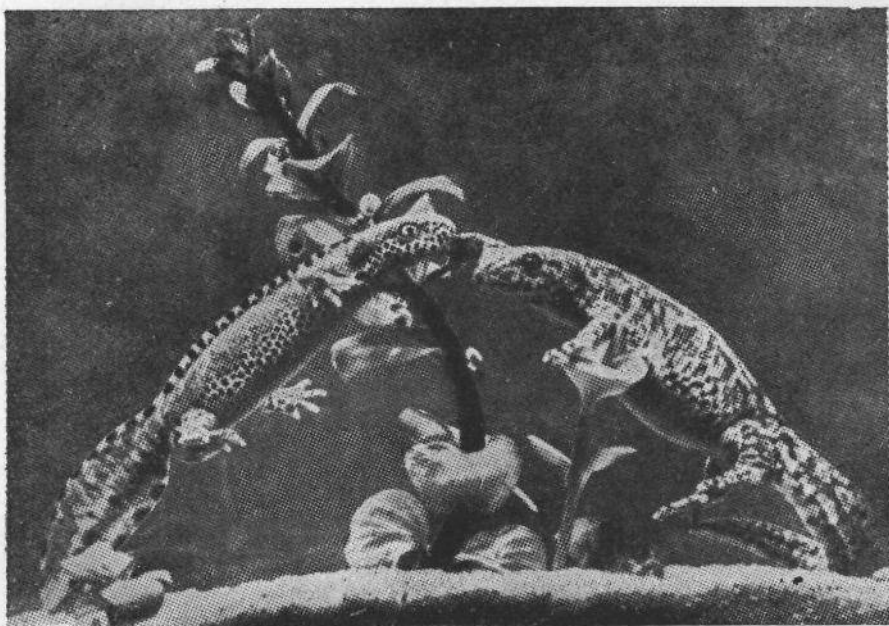
Žive mladiče rodi tudi črni planinski močerad. Nižinski črnorumeni pisani sorodnik odlaga ličinke, paglavce v mlake, kjer morajo preživeti prvo mladost, ker dihajo s škrgami. Črni močerad pa prenaša tudi ličinke s seboj vse dotlej, dokler se v njem ne razvijejo mladi močeradi, kar traja lahko tudi 2 do 3 leta.

Če so za črnega močerada planinske vode prehladne, niso za planinskega pupka (sl. 7). V mrzlih planinskih jezerih celo svatujejo te živali potem, ko so se oblekle v čudovite barve, kakršnih nima noben njihov nižinski sorodnik. Posebno samci so lepi. Po trebuhu so oranžnordeči, ob straneh se jim vlečejo nebesnomodre proge s temnomodrimi lisami, preko črnomodrega hrbta pa se jim razteza vse od tilnika pa do konca repa temnomodro in rumeno pisan greben. Po svatbi pa polagoma zgube svatovsko obleko, samcem splahne greben in podajo se na suho, kjer prebijejo jesen in zimo. Spomladi pa se odpravijo spet svatovat v hladne planinske vode.

Poleg teh visoko organiziranih in sorazmerno velikih živali, vretenčarjev, pa živi v planinskem svetu še kopica majhnih milimetrskih in centimetrskih in še manjših tako imenovanih nižjih živali, ki pa niso nič manj prilagojene na trdo planinsko življenje.

Na prvem mestu moramo omeniti žuželke. Nemalo se jih je vživelo v planinski svet. Sicer pa, kjer je cvetje, tam so tudi žuželke. Ob tolikem in tako živobarvnem cvetju, kakršno je v planinah; si ne moremo misliti, da tod ne bi bilo teh krilatcev, ki nam tako oživljajo cvetoče dolinske travnike in polja. In kot v nižinah tako oprahujejo žuželke tudi alpsko cvetje in na tem cvetu dobe prenekateri žuželke vsakdanjo hrano.

Med planinskimi žuželkami moramo na prvem mestu omeniti za naše oči najlepše med njimi — metulje. Ti so najvidnejši in jih živi v planinah sorazmerno veliko. Močno dišeči sternbergov planinski klinček, zlata jabolka, turški klobuk, volčini, temno ter svetlordeče murke jim dajejo potrebno sladko hrano.

Sl. 7. Planinski pupek

Seveda letajo le, če je zatišje. Tedaj najdemo med njimi enega najlepših naših metuljev — prelepega apolona (sl. 8). Pravi planinski prebivalec je to. Od Pirenejev pa vse do Transbajkala leta in se javlja v najrazličnejših oblikah. Po planinskih tratah letajo dalje različni rjavčki, biserniki, modrini ter belini in obiskujejo njih cvetje. Prav pod vrhovi Triglava lahko srečamo temnorjavega ledeniškega rjavčka.

Nadaljnji poznani gostje planinskega cvetja so čmrlji. Ti so se udomačili v tem okolju mnogo bolj kot čebele. Ti veliki sladkosnedeži letajo okrog tudi ob megli in neugnano stikajo po cvetju ter iščejo medicin. Nudijo jim jo jegličiči, prelepi rdeči sleč, sviščiči, snežnobeli oklepi, blazine brezstebelne rdeče lepnice, triglavske rože, orlice.

Tudi najrazličnejše muhe so se vživele v alpski svet. Z metulji in čmrlji predstavljajo najvažnejše oprashačevalce planinskih cvetnic. V lepih rumenih pogačicah, kamenokrečih, planikah in planinskih vetrnicah dobe svojemu kratkemu sesalu dostopne sladke sokove.

Poleg teh žuželčjih skupin pa je v planinah pogostna tudi največja žuželčja skupina — hroščiči. Nekaj med njimi jih je precej očitnih in živih barv. Taki so zelenkasto blesteči kreucerjevi in zrnati krešičiči, sivi planinski kozliček z dolgimi tipalnicami in šestimi črnimi lisami na pokrovcih ter temnomodri planinski govnač.

Sl. 8. Apolon

Nekaterim krešičem s prosojnimi pokrovkami ugajajo celo snežišča in ledeniki, na robu katerih se kaj radi zadržujejo.

Po planinskih tratih skačejo dalje kobilice; ki s svojim čirikanjem po svoje oživljajo naše gore.

Kamor so ušle žuželke, tja so šli tudi pajki, njih smrtni sovražniki. Nekateri križevci in njih sorodniki tudi v planinah predejo mreže in jih nastavljajo plenu. Drugi pajki, volkci in skakači pa si z očmi iščejo svojih žrtev.

Visoko v planine so prilezli tudi sorodniki pravih pajkov — matije ali suhe južine. Na snežnih poljih okrog Triglava žive svojevrstni roparski matije, ki se s svojimi močnimi čeljustmi lotijo celo mnogo večjih polžev, kot so oni sami. Na planinskem skalovju bi našli tudi rdečega matijo z rekordnodolgimi nogami in kot oglje črnimi, tankimi nožicami.

In končno naj se ustavimo še pri polžih, ki so tudi z vejo pljučarjev prestopili območje vode in se prilagodili na kopno. Njih lupinica in sluzava koža jim omogočajo življenje na suhem, da se ne posuše. Večini ugajajo tople in vlažne pomladanske, poletne in jesenske noči. Neki od njih pa so se le navadili celo na življenje na skalah, kjer se hranijo z algami in lišaji, ki tod rastejo. Tem majhnim, svedrcem podobnim naskalnim polžem zaklepnicam nudijo planine s svojimi skalami dovolj primernih bivališč. Sicer pa niso vsi polži tako »zmrzneni« kot naš veliki vrtni polž in sorodniki, ki se na jesen zarijejo v zemljo, se zaližejo in šele na pomlad prilezejo izpod grmov. Take za mrzalo malo občutljive so na primer steklenke, polži s prekrasnimi prosojnimi, zelenimi ali rume-

nozelenimi lesketajočimi se lupinicami. Poleti, ko je toplo, žive v zemlji. Šele ko nastopi hladna jesen in zima, prilezejo na površje in prav pozimi se počutijo najboljše in — če le ni prehud mraz — lazijo okrog. Ni čuda, da so tudi ti polži zlezli v planine, kjer imajo dovolj mraza in žive ob snežiščih nad 2300 m ob Malem Triglavu, na Kredarici, Hribaricah.

Sicer bi lahko omenili še katerega prebivalca naših planin in tudi o teh, ki smo jih omenili, bi mogli povedati še marsikaj, vendar naj nam že ta bežen pogled v alpsko živalstvo pove, da živi tam poleg visokogorskega živocvetočega rastlinstva tudi živalstvo, ki si je priborilo vstop v ta prelepi planinski svet z najrazličnejšimi »orožji«, lastnostmi, ki jim omogočajo življenje v kraljestvu Zlatoroga. Kar je teh pravih planinskih prebivalcev, so se že tako navadili na ta svet, da brez njega ne morejo več živeti. Celo v najhujših trenutkih, v najhujših zimah ne zapuste — razen nekaterih ptičev — planinskih vrhov do svoje smrti, čeprav so vsem na široko odprta vrata v nižine.

Marjan Lipovšek:

V NEURJU MED ROKAVI IN ŠKRLATICO

loveku, ki posveča v dolini svojemu delo večino življenja, se marsikatera plezalska želja izpolni dokaj pozno. Že leta in leta mi je bil v mislih greben z Rokava na Škrlatico. Šele letos sem imel priliko, da ga preplezam. Naj vam pripovedujem, v kakšnih okoliščinah.

Da se plezalci, potem ko postanejo slavni ali pa tudi že prej, ko začno intenzivneje delovati v stenah zgornjih težavnostnih stopenj, grebenov navadno ogibajo, je stara stvar. Tam res ni »prave« plezarije, ni kdo ve kakšnih problemov, je večinoma muka plezanja v vročem soncu gor in dol po stebrih, kjer je pečina primerno krušljiva, tako da tistega užitka, ki ga dajejo težke smeri v stenah, na grebenih ni. Če pa imaš rad gore, kakršne so, če jih ljubiš v njihovih podankih, v soteskah in zelenih dolinah tako kakor na pobočjih, ki objemajo gorske čoke s svojimi macesni in rušnatimi strminami, kakor v krnicah, če so še tako gruščnate, pa tudi na grebenih in stenah, potem se ti zahoče tudi včasih teh visokih, zračnih mostov, ki se kakor loki pogrezajo in vzpenjajo, okrašeni s stolpi, zobci in roglji, od vrha do vrha. Potem boš kdaj pa kdaj zavil tudi na taka plezalska pota, ki so pokrajinsko tako lepa.

Šla sva z Mitjo zgodaj zjutraj, še v temi, iz Gozda za Ak. Prejšnje dni so bila jutra hladna in jasna, le popoldne so se zvelikli na nebo oblaki in skoraj vsak dan je grmelo. Zdaj za Vršičem, zdaj za Oltarjem, zdaj proti Vratom. To jutro je bilo pa čudno toplo in nič zvezd na nebu.

Za Akom je bilo že svetlo. Po tleh so lezli črni močeradi. Vedela sva, da so kaj zanesljivo znamenje za dež. No pa, ker sva bila že na poti, nisva hotela koj spodaj odnehati. Vsaj do Oltarja bova prilezla — sva si mislila.

Ob šestih sva bila pri macesnih, ob osmih na Grlu in ob enajstih že na Rokavu. Tam sva počivala eno uro. Nisva dvomila, da ne bi še za dne priplezala na Škrlatico, čeprav je v Trenti že grmelo in je bil vrh Rokava zavit v redko, a trdovratno meglo. Bilo je precej soparno in z Grla sva zagledala Triglavsko steno kakor skozi kopreno.

Splezala sva torej doli na greben in pred prvimi, gladkimi stolpi zavila na desno po strmem žlebu proti Dnini. Dr. Jug popisuje to mesto drugače. Menda je plezal niže doli proti Kotlom in potem prečil z vzhoda na greben. Midva tam prehodov nisva iskala. Pod strmim pragom v žlebu sva prečila po steni dalje, a zašla sva malo predaleč. Rob stene se namreč konča nad strmim, rdečim žlebom in ne naravnost v grebenskem boku. Zato sva splezala po stolpiču navpik in zgoraj zavila malo nazaj proti prvemu cigarastemu roglju. Prestop v vzhodno steno, onstran grebena, je čez globoko in kak meter široko razpoko. Čeznjo sem spustil Mitjo po vrvi, sam pa sem zdrknil doli po napeti vrvi, ki sem jo ovil krog trdne skalnate glave. Onkraj je bilo laže, samo da sva v neizrečeno krhkem, rdečem pečevju nekaj časa iskala pravih prehodov, preden sva iztaknila najboljšo smer.

Megle so še vedno krožile krog naju. Soparno je bilo in grmenje sva slišala zdaj na tej, zdaj na oni strani grebena.

Z grebena za značilnimi roglji na prvi stolp in z njega dalje ni bilo nobene težave. Težko si pa je zapomniti vse nadrobnosti plezanja, saj nisva niti vedela, kateri je prvi, drugi in tretji stolp. Megla jih je včasih odkrila, sedaj zopet zavila v svojo sivino. Razen nekaterih malo težjih mest je prehod povsod lahek, samo zaradi krušljivosti nekoliko nevaren in izpostavljen.

Grmenje krog naju je naraščalo. Megla se je včasih razgrnila z grebena, odkrila pa je tudi nebo. Tedaj sva zagledala rob temnih, visokih oblakov, ki so po nebu nekam hiteli. Prve kaplje so padle na naju že tam zadaj pod roglji, a se je nevihta nekako obrnila in odšla drugam. Sedaj pa se je začela drugačna pesem. Skale so potemnele, znamenje, da se bliža naliv. Res je začelo padati, čim sva bila na drugem stolpu. Nanj sva splezala nekoliko težavno, ker se mi je v previsnem prestopu odtrgal oprimek. Nisem si vedel drugače pomagati, kakor da sem zabil klin in še enega za Mitjo, ki me je varoval. Vso proceduro sva namreč opravljala precej izpostavljeno pod nabuhlo pečino, ki naju je odrivala nad vzhodni prepad. No, končno sva bila srečno čez; morda pa je tam okoli kje tudi kak lažji prestop.

Z vrha stolpa sva prelezla precej rogljev in zagledala pred seboj skozi vedno gostejši dež ošiljen stožec, ki se je izgubljal nekam v

meglo. Do njega sva šla po lahkih pečeh zložno navzdol, nato ob njem desno v kotu proti Dnini. Tam se je vsul dež z debelimi kapljami prav na gosto. Zacurljali so studenčki, teklo je krog naju in po nama, vetrovke niso nič pomagale in vedno bolj vlažno je bilo za srajco in v čevljih. Kaj sva hotela! Morala sva dalje, saj nazaj ni bilo misliti, ker tudi sestopa ni nikamor ugodnega razen v Dnino z Rokava, mokra bi pa bila tam prav tako kakor tu na grebenu.

Z navpične zahodne stene stebra sva skočila v gruščast, strm žleb in ker se je s preves zlivala voda, sva vsa premočena šla gori v škrbino. Stolp, ki se je dvigal pred nama, je bilo treba preplezati ali obiti. Iskal sem prehoda na levi, a odbile so me gladke pečine. Poskusil sem naravnost navzgor. Prilezel sem že precej visoko, pa se je vzpela pred menoj navpična stopnja, ki se je v tem nalivu nisem upal lotiti. Sestopil sem nazaj v škrbino in poslal Mitjo na desno gledat, če je kje kak prehod. Ničesar ni našel. Poskušal sem sam še niže v levo — tudi nič. Spogledala sva se — lepe trenutke doživljava, sem si mislil, a nekje vendar mora biti prehod. Klavrno sva izgledala v nalivu, ki naju je seveda tudi mrznil, saj se je tu in tam usipala tudi sodra. Če ne bo drugače — sem si mislil — bom poskusil s klini naravnost gori. A zdelo se mi je nemogoče, da bi Roessel (če je že mogoče dr. Jug) plezal po tako težkih pečeh. Saj se je pisalo vendar leto 1913, ko je ta junaški plezalec sam prvi plezal ta greben. Kot samohodec se gotovo ni loteval tako težkih stopenj. — Šel sem torej še enkrat na desno pogledat in ko sem naredil le nekaj korakov po žlebu navzdol, sem zagledal razčlenjeno pečevje, ki ga prej kdo ve zakaj nisva opazila. Ni bilo sicer čisto lahko, posebno v zgornjem delu ne. A v položaju, v kakršnem sva bila midva, me prime vselej posebna jeza, pravzaprav odločnost, in v enem potegu sem priplezal na strm stolp. Od tam sva šla še čez nekaj rogljev proti škrbini pod Škrlatico. Kar se nad ploščatim grebenom nekaj zabliska. Mene udari po glavi kakor s pestjo ali s kamnom, ne premočno, samo nekam čudno topo, Mitja pa je zagledal pred seboj neke svetle kroge. »Strela!« sem zavpil. »Brž doli!« Imela sva nekaj železja krog pasu in kladivo v žepu, prava vaba za elektriko. Hitro sva skočila proti levi, kamor je najbolj kazalo. Mitjo sem spustil doli po kaminu, sam pa sem naglo zdrknil ob vrvi — ravno pravi čas sem zagledal klin z obročkom. Kakšni prepadi so bili pod nama, nisva videla. Megle so se kuhale, vzdigovale, zagrinjale steno in jo odkrivale. Močan slap deževnice je šumel s Škrlatičinega stolpa nasproti naju. Lezla sva proti škrbini. Vse prepadno. Na Dnino ni niti misliti, da bi prišla vanjo. Nad Kotli je bolje, a ne najdeva prehoda. Nekje sicer mora biti, a kdo bi ga iskal v tem nalivu! Zlezem na rob za skalnat rogelj, pokličem Mitjo. Trepetaje prileze k meni. Tudi mene že pošteno trese. Spustim ga v žleb in stiskam pri tem zobe, kajti vrv mi drsi z rok. K sreči ni visoko. Sam ovijem vrv okrog roglja, sedem v Dülferjev sedež in se spuščam. Vrv pa, ki je bila pred nekaj dnevi

natrta z vazelino »proti dežju«, se je čutila pod rokami čisto spolzka. Komaj sem bil nekaj metrov od roba, sem imel občutek, da bom zdrknil iz sedeža. Poklical sem, priznam, da malo prestrašen, Mitjo, ki prvi hip ni vedel, kaj naj stori, pa se je hitro znašel in skočil podme, rekoč, naj stopim nanj. Malo obupano sem mu rekel, da se ne čutim dovolj močnega, da bi se zdržal na vrvi. A ko sem potem zanihal v zraku, je Dülfer odlično držal, le občutek, da mi teče skozi roke in čez rame nekaj mastnega in gladkega, ni bil prijeten.

Mitja mi je pomagal iz vrvi, ki so se zapletle. Nekaj časa sem potem sukal in snemal vrv, končno je padla zanka v žleb. Šla sva v škribino. Pogledal sem na uro. En četrt na osem! Neverjetno! Zamudila sva se z iskanjem, in seveda, premražena in premočena kakor sva bila, tudi s počasnejšimi gibi in s previdnejšim plezanjem v mokri skali.

Še vedno je deževalo. Naliv je prenehal, začel pa je droben, vztrajen dež. Umazane megle so se kakor cunje vlačile po stenah. Nad nama so se pokazali obrisi stolpov, za njimi drugi, še višji, komaj vidni, nato je vse skupaj izginilo. Bil sem utrujen, da so se mi zapirale oči. Vedela sva, da nocoj ne izplezava, že zaradi megle ne. Šla sva torej doli po žlebu proti Kotlom, preplezala nizek, strm prag navzdol in se zatekla pod leve prevese, pod katerimi je bil strm zagruščen žlebič. Visoke, malo prevesne stene so naju tam varovale, da dež ni padal naravnost na naju, namreč na glavo in hrbet. Nog nisva spravila na varno. Sedla sva na desno stran svojih premočenih zadnjic in se naslonila v strmi grušč. Drgetala sva od mraza. Nekaj marmelade sva pojedla iz konzerve. Prazno škatlo je potem Mitja postavil pred naju na skalnat robič, da je s preves glasno curljalo vanjo. Zjutraj sva imela tako vsaj nekaj vode.

Poskušala sva zaspati. A ne samo, ker sem bil zelo utrujen, saj sva bila od tretje ure zjutraj na nogah, predvsem zato, ker sem se z drgetanjem samogibno ugrel, sem zadremal za toliko časa, da je toplota izpuhtela iz telesa. Nato sem spet drgetal, spet se ogrel, spet zaspal in tako naprej vso noč.

Kmalu potem, ko sva »legla«, se je stemnilo. Biti so morali zelo gosti oblaki na nebu, saj še ni bilo tako pozno. Uro sem sicer imel v hlačnem žepu, a preden sem skozi premočeno vetrovko in sweater segel do nje, je trajalo dolgo časa. Pri vsakem najmanjšem gibu pa se je pod nama posipal in sesedal grušč. Morala sva biti kolikor mogoče mirna. Sicer pa je bilo tako temno, da nisva nič videla. Mitji so se zmočile vžigalice — zdihoval je po cigaretah, a nisem mu mogel pomagati. Ko sva ponoči tu in tam gledala v Kotle, so megle čudno pošastno zakrivale in kdaj pa kdaj tudi odkrile Rokave. Žleb, v katerem sva čepela, se mi je zdel vedno bolj strm. Če sem bil buden, sem premišljeval o najinem položaju, ki je bil bolj smešen kakor resen, bolj žalosten kakor nevaren. In z a v e d a l sem se, da bi zagotovo šel na to plezarijo, tudi če bi vedel, v naprej, da naju bo to doletelo. Na misel so mi hodile Kugyjeve besede, da pozna

gore samo tisti, ki jih je skusil tudi v nevihti. Mislil sem na to, da smo rekli dostikrat v dolini, kako je treba na turo vselej oditi, ne glede na vreme. Rekli smo: če je lepo, je v gorah lepše, kakor v dolini. Če je dež, je pa še vedno boljše kakor spodaj. A ni mi šlo za te načelne ugotovitve. Čutil sem, da sem del teh skalnatih gmot, tega življenja, ki je teklo čez vrhove, in vedel sem, da ne bom nikoli zgubil v sebi vezi, s katerimi sem se prikoval na gorski svet. Zato sem vzel doživljaj, kakor mi je prišel nasproti in opravil svojo nalogo, kolikor in kakor sem jo mogel. Vedel pa sem, da je to nov člen k vezem, kajti še bolj bom vklenil gore v svoje srce.

Nekako je minula ta noč in kar naenkrat se je malo videlo. Bila je štiri ura zjutraj. Deževalo ni več, pač pa gosta megla vsenaokrog. Do šestih sva še dremala, potem sva se odpravila. Neizrečeno sva bila okorna. Takega tavanja in take neboljenosti gibov še ne pomnim. Nikoli mi niso bili lastni udje tako tuji. Toda vedel sem, da se z obotavljanjem tega ne bova rešila. Pognala sva se torej navzgor in, čeprav dregetaje, sva le zmogla strm prag in žleb do vrha. Ganljivo je bilo gledati najino zvesto vrvo, ki sva jo lahko krasno postavila pokonci, ne da bi utrta vazelina količkaj škodila njeni trdoti. Da, da, kje so bile nylonke, ki ostanejo tako lepo voljne, tudi če jih namaka taka ploha, kakor je naju!

Ko sem ponoči premišljeval o nadaljnji poti, me je resno skrbelo, kako jo bom izplezal. Za vso turo sem namreč prevzel vodstvo jaz in s tem tudi odgovornost, da jo izpeljem. Na grebenu se pa ni lahko znajti. Rogljev, stolpov, škrbin in žlebov je včasih vse polno in zato tudi trenutnih možnosti plezanja mnogo, a navadno je le ena prava. Z najine škrbine pod Škrlatico sva plezala levo okrog po steni in kljub megli našla izvrstne prehode. V loku sva priplezala zopet za prvi vršič v Škrlatičini gromadi, kjer je bila samo zadnja stopnja nad širšo gredinico malo težja. S škrbine sva prečila po lepih, lahkih policah nad Dnino proti severni steni in zlezla na široko, ravno gredo pod skalnato, velikansko glavo.

Divji svet se je vsepovsod izgubljal v meglo. Tu in tam sva zagledala znana snežišča v severni steni, nekaj sto metrov preko prepada oddaljena od naju. Do tja je držala vedno bolj ozka polica, se izgubila za robom in padla v rdečo grapo. Tam ni bilo prehoda. Tik ob naju je skalnat most fantastične oblike visel nad prepadom in skozi luknjo pod njim sva videla zasneženo jamo in strme žlebove. Šla sva raje naokrog na vzhodno stran, kjer so iz megle vstajale same črne in gladke peči. Kje je neki prehod? Spomnil sem se, da pičli popis nekje pravi: po policah levo. Če torej teh polic nisva niže doli zgrešila, bodo tu. Odločil sem se in krenil po skalnati plati pod glavo na levo. Stopi so bili posuti s peskom, sicer ni bilo težav. Polica je držala v širok, črn kot, iz katerega sta se vzpenjala dva precej grozno oblikovana žlebova gori v stene. »Če ne bo drugače, se jih bo treba pač lotiti,« sem mislil. Vendar se je polica nad spodnjimi skoki nadaljevala v ozki lašti in ko sem prišel do sosednjega roba,

sem videl, da sva v lažjem svetu. Poklical sem Mitjo. Zlezla sva sprva po ploščatih stopih do snega v malem, strmem kotlu, potem pa čez grušč in skrotje navzgor. Med skalami sva našla stare konserve. Kmalu sva zagledala nad seboj v megli križ na visokem vrhu.

Tako sem spoznal greben, ki me je dolgo mikal. Ne poznam še njegovih divnih razgledov, pogledov na njegove roglje s severne in južne strani, na divje, visoke stolpe v Škrlatici, ki si jih priboriš po dolgi plezariji. Vse to mi je zakrivala megla. Čaka me še pot čez ta greben v soncu, če ne bo Škrlatica drugače ukazala. A tudi tak, kakršnega sem doživel, je zame prelep, poln tiste divje resnobe, pa tudi sreče, kakršna nas objame samo v gorskih strminah, čeprav do kože mokri drgetamo od mraza.

Sestopila sva v Zadnji Dolek in čez Rdečo škrbino šla čez Križko steno v Krnico. Pri studencu pod Razorjem sva se utaborila za nekaj časa, jedla in spala. Toplo sonce je sijalo. Bilo je vreme, kakršnega bi morala imeti dan poprej. Modrina, kakršna je le po dežju, je sijala nad grebeni, tem temnejša, čim bolj beli so bili oblaki, ki so izpuhtevali ob stenah v vedno redkejših meglah. Ko je sonce na zahodu tonilo v rdeči zarji, sva počasi pripešačila domov v Gozd.

Tine Orel:

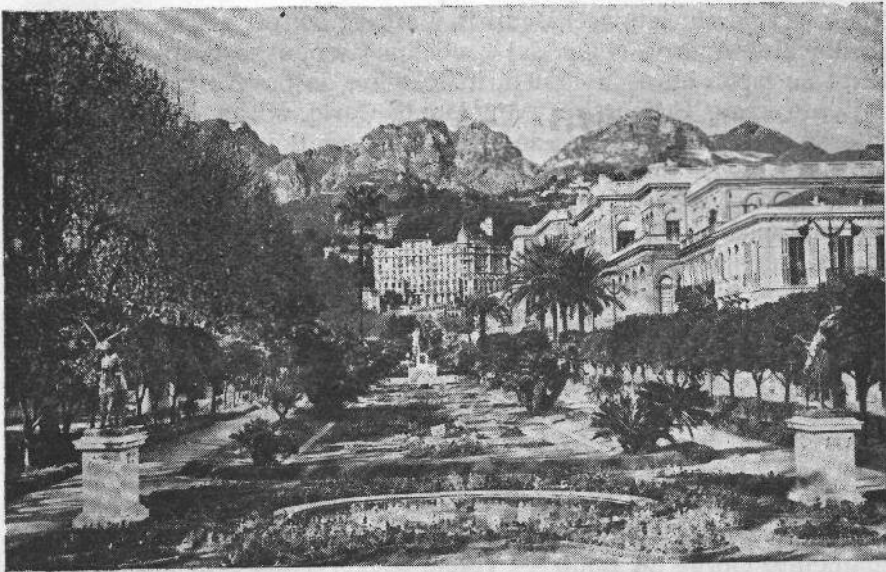
SPREHOD PO OBRONKIH PRIMORSKIH ALP

(Préalpes de Grasse et de Nice)

etos, konec šolskega leta, sem premišljal, kako bom izrabil svoj avgust. Kakor premnogim slovenskim gornikom mi je uhajala misel na inozemske gore. Kako tudi ne! V hrušču in trušču vsakdanjih opravkov človek skoraj pozabi pogledati okoli sebe, zaverovan le v to, da bi sproti izvršil, kar mu narekuje dolžnost. Dobro je vzeti popotno palico v roke, da se človek razgleda okrog sebe in da po besedah Francoza Duhamela potujoč skozi prostor potuje tudi skozi čas.

Iz želje se je rodila resnica, pohlevna sicer, a bila je vendarle. Z osmimi tovariši iz vseh koncev rodne Jugoslavije sem se odpravil sredi avgusta na 15 dnevno letovanje v Menton, kjer ima sedež Mednarodno kulturno središče Francoske zveze prosvetnih delavcev pod zaščito UNESCO. Na tihem sem sanjal o Chamonixu, o Grenoblu, o skoku v Valtournanche in Breuil, a še preden sem prestopil mejo v Sežani, mi je bilo popolnoma jasno, da grem sicer v Alpe, a da jih bom prisiljen gledati dobesedno iz žabje perspektive nekje s katere koli točke na plaži znamenite Azurne obale od Garavana in Mentona pa vse do Antibesa in Nizze. In tako je tudi bilo. — Morda pa bo le zanimivo, če na kratko opišem, kako je tam, kjer se drzno alpsko višavje namaka v sinjih valovih najiminitnejše riviere na svetu.

Menton

Obronki Alp se strnjeno raztezajo šele od mesta Cannes proti vzhodu. Od Toulona do Napoulskega zaliva se dvigajo med seboj ločeni griči. Od skupine Tanneron dalje pa se tik nad morjem dvigujejo najjužnejši vrhovi Alp, z vsemi značilnostmi njihove strukture in zunanjega lica. Ko sem na Napoleonovem nabrežju v Mentonu užival pesem sonca in morja, se mi je odpiral pogled na našagane grebene od Castellara mimo Castillona, St. Agnes, vse do Roquebrune nad Cap Martinom. Znak leže ob ustju hudournika Borrigoja sem opazoval posebno dva grebena, ki sta me s svojim profilom spominjala na Veliko in Malo Ponco v Martuljku. Takoj prvi dan sem sklenil, da ju obiščem, a zgodilo se je to šele štirinajsti dan mojega bivanja v Mentonu. Je že tako prišlo. Izletí, predavanja, družba, predvsem pa tista večna stiska z denarjem me je odvrčala, da bi pogledal, kaj je za tistimi hribi, ki imajo kar mogočen obraz, čeprav višino komaj nekaj nad 1000 m. Pred tem sem se razgledal v teh Alpes Maritimes po najboljših močeh — ne sicer fizičnih, pač pa finančnih.

Dne 26. avgusta sem prekoračil Var, ki Primorske Alpe deli na dve skupini: Graške in Niške Alpe (Préalpes de Grasse in Préalpes de Nice). Vzporedno z obalo se vlečejo v isti smeri kakor Pireneji in so prav tako stare kakor ti. V terasah se dvigajo kakor ogromni amfiteatri, ki jih režejo globoke zajede hudournikov, v tem času brezupno suhih, saj na Cote d'azur dežuje komaj 60 dni na leto. Tam nekje ob izviru reke Var, ki se izliva v morje ob aerodromu in hipodromu

Nizze, sta gorski letovišči Beuil in Valberg, kateri obišče skoro vsak obiskovalec Azurne obale, saj z udobno avtobusno vožnjo prevali v 12 urah vzpon od 0 do 1750 m in to tako, da poveže v krožni progi najlepše kraje Primorskih Alp: Monte Carlo, Nizzo, Varsko dolino, sotesko Mescla (les Gorges de Mescla), Cians, Beuil, Launes, Valberg, sotesko Dalwis, Entrevaux in Puget — Théniers. Zajtrkuje v Mentonu, kosi v Valbergu ali v Beuilu, večerja pa spet v svojem hotelu ter razkazuje šopke murk in planik, ki so v Valbergu komad po 10 frs., najslabša kvaliteta. No, če govori moderna doba o žurnalpinizmu, bi tu še s toliko večjo pravico govorila o avtomotoalpinizmu. V obmorskih Alpah ga je toliko, da ga živci »zadovoljnega Kranjca« kar težko prenašajo. Po nekaj dneh pa se velemestnega prometa po najbolj odročnih soteskah že privadiš. Cela vrsta turističnih agencij skrbi za celodnevne in poldnevne izlete v ta prelestni alpski predel, preprežen z brezhibnim sistemom gorskih cest v višini 1750 do 2200 m. V tem svetu utriplje življenje v lepih trgih in mestecih, s pradavno zgodovino, zgrajenih na zelenih planotah, ki jih oživljajo sivomodre vode, izginjajoče v orjaške soteske, od katerih sem videl znamenito Gorge du Loup — Volčjo drago. Videl sem mesta Vence, Grasse in St. Paul, vsako zase kulturno-zgodovinski biser, vdelan v mediteransko smaragdno zeleno pokrajino.

Vzhodno od reke Var je gorska pokrajina popolnoma drugačna. Drzno se vzpenja v najbolj značilnih alpskih oblikah, namakajoč svoje noge v morju, vse do italijanske meje in čez. Nekaj kilometrov od morja že dosežejo 1000 m (Mt. Agel 1149 m), takoj za to rajdo pa vidiš Velike Alpe (les Grandes Alpes), grebene Argentere, ki presegajo 3000 m in premorejo celo ledenike.

Ko sem 29. avgusta ponovno ogledoval generalko Mentona, sem se odločil, da naslednji dan navsezgodaj odrinem iz naše mentonske rezidence, ki je nosila ponosno ime Palace Winter, pač eden od klasičnih hotelov francoske Riviere. Za neposredni cilj sem si določil Castillon na Col de la Garde (706 m). Menton, stari in novi, je še spal, ko sta me 5 km zunaj mesta že ustavila dva moža postave, primerno oborožena z revolverji in z volčjakom, ki je meril moje »enotne« kratke hlače ali »shorts«, kakor je menda terminus tehnicus za ta komad planinske garderobe (tako jim pravijo Francozi, tako so jim rekli naši tovariši iz Črne gore in Beograda, tako jih je počastila častna sestra, ki me v njih ni pustila v Matisse-ovo kapelo v Vence).

»Kam pa, monsieur?«

»Kam neki, če ne v hribe!«

»Pa peš?« sta nejeverno odkimavala ter mi natanko pregledovala dokumente in me sumljivo ogledovala. Res, bil sem sumljiv, ker sem prostodušno izjavil, da menim 19 km dolgo pot do Castillona in morda še nadaljnjih 14 km do Sospela premeriti peš.

»In nikar ne hodite s pota! Ostanki vojne!« No, videti ni bilo ničesar vojski podobnega. Vse do Castillona sem hodil mimo nedo-

taknjenih selišč, ki so se vgnezdila na pečine, med katerimi so se prebijali globoki hudourniki. Najimenitnejše je Castellar, nedaleč od italijanske meje. Že sem mislil zaviti proti samostanu Annonciade, da si skrajšam pot preko vasi St. Agnes, pa me je zvalila divja soteska, skozi katero je držala imenitna avtomobilska cesta v dolgih serpentinah. Na eni strani me je mikal Mentonski gozd (Forêt de Menton), na drugi strani pa za oko impozantni raz Pic de la Selle. Nisem še bil 10 km od Mentona, ko me je že lovil dež. Prizor, ki ga sicer večkrat utegneš opaziti v našem Kvarneru, je bil tu posebno značilen. Mesto Menton je bilo obsijano z jutranjim soncem, jaz pa sem bil v višini 500 m obdan s svinčeno težkimi meglami, med seboj ločenimi z najbolj fantastičnimi črtami. Niti malo nisem dvomil, kaj se bo iz tistega mlamola oblakov izcimilo. Med kratkimi plohami sem prispel v Castillon, ki je bil med vojno porušen, pač zato, ker ni daleč od francoskih fortifikacij na vrhu Col de la Garde. Zdaj je v celoti obnovljen po posebnem urbanističnem načrtu, kar lahko bereš pri vstopu v to gorsko vasico. Nisem si mogel kaj — spomnil sem se naše Solčave, ki je ena sama na svetu in se pred njenimi gorskimi lepotami lahko skrrije deset Primorskih Alp. Zanja ni še nobenega načrta, in kje je čas, ko se bo načrt za smiselno obnovo te edinstvene naše vasice začel uresničevati!

Z vrha Col de la Garde, ki ga znižuje cestni predor, na koncu katerega se šofer odloča za Sospel ali za vojaško cesto v Col de Brauss (1002 m), sem se razgledal. Upal sem, da bom na obzorju za Sospelom zagledal dvatisočake, toda megle so mi skrile celo Mt. Ours (1250 m), ki sem ga pustil že za seboj v smeri proti jugu. Ura je bila komaj nekaj čez osem, toda dan je bil teko rekoč izgubljen. Kmetič na Ubac Foranu, ki sem ga vprašal po vremenu, je odkimal, češ, nič prida ne bo. Tudi njemu se je čudno zdelo, da brusim pete tam okoli, ko se on z vso družino še v cerkev pelje z avtobusom. Kaj bi se ne! In odločil sem se: ne grem v Sospel, ampak po najbližji poti nazaj v Menton, ki se je daleč doli kopal v poznem poletnem soncu. Stekel sem preko umetnih teras, na katerih so rasle smokve, trta in zelniki proti Col Segra in Baisse du Loup v smeri proti Mt. Oursu (1250 m), ki sem ga krstil za Medvedjaka. Ni bil sicer s severne strani tako nabrušen in našagan kakor iz Mentona, a bil je vendarle zajeten in mogočen, obenem pa še na bližnjici proti Mentonu. V dobri uri sem mu že stal na temenu, porastlem z grmičevjem in muravo, ki je mnogo mehkejša kakor pri nas, čemur se spričo milega podnebja ni čuditi. Preko Col des Banquettes (740 m) sem ob žuborečem Borrigu ob desetih prišel v Ste Agnes, tu vedril, nato pa preko Ste Lucie in Gabrolles do kože premočen prispel v Castagnin in les Vignasses na robu mesta Menton. Ura še ni bila poldne, ko sem hladil svojo jezo nad slabim dnem na plaži Les Sablettes. Mt. Ours je bil ves izgubljen v viharju oblačnih gmot, njegov sosed Pic de Baudon (1264 m) in Cime de Bausson (1080 m) pa sta se od časa do časa pokazala tisočem

in tisočem, ki so čakali jesenskih sladkosti na Rivieri. Sonce je spričo prvih znamenj jeseni, ki je dahnila iz Alp, sijalo še mileje, še bolj vabljivo. Užitek mora pač biti ogrožen, da ga občutiš do kraja.

Nič posebnega mi ni dal ta sprehod po preddverjih mogočnih Alp. Bil sem sam in na takih sprehodih ni prijetno biti sam. Videl sem, kako je tujski promet (pravijo, da Riviero letno obišče do 18 milijonov letoviščarjev) zajel v svojo gospodarsko mrežo predgorje Alp, za naše pojme o pokrajinski lepoti res nič kaj posebno lepo predgorje, saj mu manjka tistih pestrih barv in omamnega bleska, tistega soglasja največjih razlik in pestrosti, zaradi katerih nam kjer koli iz tujine uhaja nezadržno spomin v rodni kraj. Videl sem, kako je mogoče do kraja izrabiti gorsko pokrajino v turističnem smislu.

Naslednji dan sem odhajal v domovino, poln misli, kaj vse še dolgujemo našim goram. Kaj vse smo dolžni še narediti, zgraditi, znati in urediti, da bomo izrabili bogastvo naše zemlje, kakor treba. Ne samo, kaj smo dolžni. Do česa imamo tudi pravico!

Gorge du Loup

MRTVIM PRIJATELJEM

eseni 1948 sem se vpisal na univerzo v Ljubljani. Nekaj tednov kasneje sem poslušal v germanskem seminarju predavanje profesorja Oštirja iz indoevropskega jezikoslovja. Operirali smo s staroindijščino, staroirščino, armenščino, baltščino itd. Spočetka nisem razumel ničesar, polagoma pa sem le pričel slutiti stike med posameznimi jeziki. Mojo pozornost in občudovanje je vzbudil takrat črn fant, srednje postave, zelo porasel in večinoma neobrit, ki je vsaj gotščino obvladal, kakor da bi bila njegov materni jezik. Vsaj jaz in vsi ostali bruci smo bili takrat prepričani o tem. Vedel sem o njem le, da je menda edini Oštirjev slušatelj. Fant je bil Uršičev Jože.

Toda takrat se še nisva zblížala. Niti spregovorila nisva, razdalja med nama je bila še prevelika. Prej sem se še seznanil z Uršičem Milanom. V kinu Sloga smo čakali na vstopnice. Na stopnicah je sedel plavolas fant, v kratkih hlačah, prej debel kot suh in izjavil, da je tudi on plezalec. Prezirljivo sem ga pogledal zviška ter si mislil: »To bi se pa že vedelo.« Toda kmalu je povedal, da pravzaprav šele začenja in v pogovoru sva se zblížala ter sklenila, da bomo »kdaj v gorah kakšno skupaj rekli«. Vendar tako kmalu do tega ni prišlo.

Polagoma sem spoznal še ostalo slovenjebistriško družbo, ki je namerjala svoje korake v gore. Hinko je znal človeka pritegniti in osvojiti s svojo toplino. Frangešev Jožko pa je že na prvi pogled vzbujal vtis resnega človeka. Na zimskem taboru Mariborčanov leta 1950 sem ga izbral za svojo skupino. Tečaj je vodil Šavelj, ki je bil v tem svojem položaju nadvse zadovoljen. Meni je zadostovalo, da sem si izbral nekaj ljudi, s katerimi sem se lahko lotil kakšne resnejše stvari, medtem ko je v Marjanovi skupini vedno kdo zaviral celo skupino. Prvi dan nas je pod Široko pečjo zasul plaz, da smo se morali vrniti na Trojko. Zato pa smo bili naslednji dan ob enajstih dopoldne že na vrhu Velikega Oltarja, v popoldanski vročini pa smo gazili proti Dovškemu križu. Tam smo dobili Šavlja z vso skupino. Preklinjal je Uršičevega Jožeta, ki se je najedel ovčjega mesa in mu je bilo vso pot slabo. Ker so se takrat tečajniki ob zaključku tečaja točkovali, je Šavelj prisegel, da bo ocenil Jožeta negativno. Odrekal mu je sploh vso sposobnost za alpinizem.

Zadnji se mi je v slovanskem seminarju predstavil Vanči. Stopil je k meni ter mi s široko kretnjo domišljavca segel v roko. Človek se je moral nehote čutiti počaščenega, če se je Vanči ponižal do njega. Dotlej sva se le bežno videla, čeprav je bil že drugi semester vpisan »na ruščini«. Ta skupina ga ni zanimala, a jo je moral vpisati pod težo razmer. Dejal je, da bo prihodnje leto predsedal na germanistiko, kar je tudi res storil.

V začetku julija 1950 sem po sestanku načelnikov AO-jev v Vratih odšel plezat Slovensko. Priključila sta se mi Uršičev Joža in Frangešev Jožko. Zimo poprej sem ozebel v Špiku in to je bila po oni nezgodi ena mojih prvih plezalnih tur. Medtem ko sem se v snegu počutil kakor prej, sem v kopni skali zaradi neprimerne obutve spočetka zelo težko plezal. Zato sem odklonil vabilo Jožeta in Jožka, naj se udeležim njihovega tečaja v Vratih, vendar sem jih obiskal v Slovenski Bistrici.

Popoldne smo kolovratili po Bistrici, zvečer pa smo gledali v kinu »Tujo lutko«. Film se zaključi s sceno, ko pojejo mornarji Internacionalo. Tudi mi smo požvižgavali melodijo, ko smo se vračali domov. Nekaj dni kasneje se je pričel slovenjebistriški tečaj v Vratih. Udeležil sem se ga le kot strokovni svetovalec, ker se že nisem mogel več upirati vabilom. Toda prišlo je vse drugače. Že prvi dan smo v treh navezah vstopili v Zimmer-Jahna. Preplezali smo smer varno in naglo, tako da nam na izstopu plezanja še ni bilo dovolj in smo sestopili še preko Slovenske. Naslednji dan smo odšli na bivak II, v kraljestvo Rokavov. Ta kotiček je Bistričanom, prav kakor meni, takoj prirasel k srcu in vračali so se vedno znova vanj. Naslednji dan smo vstopili zopet v treh navezah v vzhodno steno Visokega Rokava. Steno sem imel še v spominu, ko smo jo leta 1949 preplezali pozimi in ves čas sem Bistričanom zatrjeval, da ne bom prišel preko plošč v drugem raztežaju. Toda zopet je šlo vse igranje in na vrhu je zopet donela Internacionala. Sestopili smo skozi Ozebnik med Rokavi, ko je bilo sonce še visoko; in ker smo hoteli preplezati čim več smeri, smo zavili še na vzhodni raz Srednjega Rokava, Jožeta pa smo poslali v bivak, da nam pripravi večerjo. Bil sem na vrvi s Hinkom; razpoloženi kot le redkokdaj smo hiteli, da nam je zmanjkovalo sape. Ni minila ura, ko smo si drugič ta dan segli v roke na vrhu in zapeli Internacionalo. Jože ni mogel verjeti, da smo prišli res že iz raza. Za nas večerje še kuhati ni pričel, kot vzoren kuhar je pač moral najprej poskrbeti zase.

Srednji Rokav je bil po našem zadnja skupna tura na tem tečaju. Plezali smo sicer še skupaj, bili smo ponovno v Triglavski, toda že vsak zase. Niti za hip nisem hotel ovirati tovarišev v njihovem razvoju v samostojne alpiniste s pomočjo, ki jim ni bila več potrebna.

Po tem tečaju smo postali nerazdružljivi. Jeseni sem užival z Jožetom in Hinkom v zapadni steni Kotove špice, ko so se pod nami v čudovitih barvah prelivali gozdovi Loške Koritnice. Ko je zapadel nov sneg, sem se s Hinkom in Milanom prebijal na Dovški križ skozi Jugovo grapo. Nenavezan sem se zagnal v opast na robu; odlomila se je pod mano in le za las je manjkalo, da nisem šel z njo vred navzdol. Lep čas smo nato okoli opla metalni vrvi, da sem varoval onadva, ko sta lezla k meni. Na vrhu smo zopet tulili Internacionalo. Na sestopu smo imeli srečo, da smo v Amfiteatru že pri prvem po-

izkusu izkopali kavelj za spuščanje izpod globokega snega, kajti nevarno se je že bližala noč. Majhen dogodek so bili še članski alpiniistični izpiti jeseni. Najboljšo oceno je dobil Milan, leto kasneje prvo nagrado Vanči. Leto smo zaključili s silvestrovanjem v Martuljku.

Poletno sezono 1951 smo zopet otvorili skupno s severnim razom Male Mojstrovke. Bil sem na vrvi z Vančem, ki ga prejšnje leto ni bilo z nami. Plezal je tudi Karner. Mesec kasneje je sledil nepozabni tabor Slovenjebistričanov v Martuljku. V Lipovčevi je bilo hrane za mesec dni in še več; to leto pa so se pričele kazati tudi razlike med plezalci in formirati so se pričele posamezne in stalne naveze. Največ križev in težav smo imeli z Vančem in Hinkom. Vse jima je bilo premalo, hotela sta pričeti kar s peto težavnostno stopnjo. Jože jima je »vzgojno« grozil, da ju bo izključil iz odseka, vendar sta se kmalu unesla. Ko sta si ogledala Schinkovo smer v Frdamanih polih od vstopa, sta vzpon preko nje molče preložila na naslednje leto. Takrat pa smo jo hoteli preplezati skupno.

Z veliko ljubeznijo sta Vanči in Hinko izpopolnjevala svojo alpinistično opremo ter sta sama nakovala pri kovaču klinov za ves odsek. Pogosto sta se tudi urila v plezalni šoli, kar jima je pripomoglo do večje okretnosti v težki skali. Vendar sta se v steni slabo orientirala. Tako je preplezal Vanč Frdamane police preko nemožnih odlomov in krušljivih mest približno raztežaj desno od Potočnikove smeri. »Kaj takega pa res ne zmore vsak,« smo mu važno dejali.

Bil sem že zdavnaj enak med enakimi in v steni smo se v vodstvu menjavali. Dobro mi je ostal v spominu zapadni raz Male Mojstrovke. 40 metrov nad gruščem je izpostavljena prečka desno. Prijemov za roke ni, nekako s trenjem se je treba pregoljufati do stojšča, le končki prstov na nogah najdejo oporo na pomolu pod žmulo. Vodil je Hinko in preplezal prečko. Spoznal sem, da me čaka neizogiben padec, in viseč na klinih sem se hotel razvezati in vrniti. Jasno so se v moji glavi podile predstave o tem, kaj se bo odigralo v naslednjih minutah in kakor v omedlevici sem iz daljave čul Hinkov pomirjajoči glas, pod mano pa se je usajal Vanči. Kot mesečnik sem pričel lezti in — izplezal. Življenjska sila v meni je silno narasla in raz mi je ostal v spominu kot ena mojih najlepših plezalnih tur. Vezi tovarštva med nami so se krepile, v steni bi brez pomisleka drug za drugega tvegali vse.

27. julij bo ostal teman dan v zgodovini slovenjebistriškega alpinizma. Ta dan smo v štirih navezah preplezali novo smer v krušljivi severni steni Kukove špice, toda za ceno treh prebitih glav. Karnerju je dvakrat presekal kamen kožo na glavi. Množičnosti pri vzponih je bilo odslej za vedno konec. Milan in Oskar sta nas v ledenem vetru čakala tri ure na vrhu, da smo skupaj sestopili v dolino in zamudili vlak. Ob polnoči smo tipajoč po tleh iskali stezo do Lipov-

čeve kočice in smo nato pospali kakor ubiti. Ob dveh ponoči nas je zbudil Jože in nam tiščal v roke krožnike s svinjskim golažem. Golaž je bil preslan in smo ga pojedli šele naslednje jutro. Popoldne smo bili zopet kompletni na kopališču v Gozdu in vrnili smo se v gosjem redu preko mostu čez Savo.

Z Jožetom in Milanom sem bil v Frdamanih policah, ko je v Špiku Čapka dohitela usoda. Milan je odhitel obvestit GRS, z Jožetom in Oskarjem pa smo sedeli dve uri na vrhu v soncu in se menili o smrti, dokler se ni z vrha Špika prvi spustil Vanči, za njim Hinko, Jožko, Jerovšek in preostali Hrvat. V žmuli nad kaminom v Dibonovi pa je v slapu krvi viselo truplo. Na istem mestu sta se pičlo leto kasneje ubila Hinko in Vanči.

Bili smo skupaj v Tamarju, jaz z Jožkom in Karnerjem v Hornovi, Milan in Jože v Travniku. Milan se je prvi razvil v samostojnega plezalca. Bil je v vseh ozirih izredno preudaren in soliden, imel ni nikakih visokoletskih ambicij. V nepoznani steni je popolnoma samostojno našel pot do vrha. Jože je bil do skrajnosti neogljen, kadar so ga zbadali vsi po vrsti, tako da sem ga moral pogosto vzeti v svojo zaščito, v steni pa je vedno solidno in hitro zlezal ravno preko najtežjih mest. V meglenem dnevu sta Milan in Hinko preplezala Dibonovo v zelo dobrem času.

Voditi sem moral po gorah skupino Angležev, zato so mi bili dnevi na taboru šteti. Za slovo smo preplezali še Škrbino v Zadnjem Prisojniku in novo smer v Križki steni. V hladnem jutru smo na snežišču sklenili, da bomo posvetili smer Tomincu. Zavladal je mučen molk in okoli src se nam je naselila tesnoba. Krajna poč je bila preširoka in nismo mogli vstopiti. Končno smo le odkrili leden preduh, ki nas je privedel nekaj metrov nižje. Prvi metri so bili mokri in težki. Nad mano je kakor Damoklejev meč visel na majhnem stojišču ogromen bolvan. Neodločen sem zabijal klin za stopno zanko ter se hotel že vrniti. Skozi tovariševe roke je varno tekla vrv, pazljivo je spremljal vsak moj gib, vrnila se mi je samozavest in zmoget sem mesto s prostim plezanjem. V sredi stene sem se ustavil pred luskinasto prečko. Vodstvo je prevzel Jožko in rešil situacijo. S tem je bila stena naša. Rjovelci smo od navdušenja in kar zdrveli k vrhnjemu 60-metrskemu izstopnemu kaminu. Vanč je le še preklel vse ozke kamine in vse kretene, ki lazijo po njih, potem smo bili na vrhu. Teden dni za nami sta smer preplezala Milan in Jože, oktobra Jože in Hinko. V vrhnjem kaminu je Hinka zadel kamen in je položaj reševal Jože.

Minilo je poletje, prišla je jesen in zima. Marca smo bili na Vršiču le še Milan, Vanč in jaz. Jože je imel prst v mavcu, Jožko je študiral, Karner je imel službo, Hinko je izjavil, da je brez denarja. Naši načrti so bili vse prej kot skromni. Toda že prvi dan nas je gora zopet napravila majhne. V snežnem viharju smo obrnili pod skokom v Uroševi grapi, ker letos ni bil zasnežen, kot je sicer običajno. Na sestopu je padel Milan in zbil v globino Vanča in Šuligojevo Vero, ko sta se ravno menjavala na stojišču. Izdril sem cepin

ter hotel intervenirati, ko je tudi mene vrv potegnila s stojišča. Po 150 metrih padca smo se ustavili s cepini tik nad zadnjimi čermi nad vstopom, kjer bi sigurno dobili vsaj težje poškodbe. Vero smo spravili k zdravniku in domov, Milan je imel zlomljeno lično kost ter težke podplutbe na obrazu, Vanč razcefrane hlače ter vbodljaj od derez. Trenutno smo imeli zimske alpinistike dovolj, smučali smo v Krnici ter plesali v Domu pod Prisojnikom.

Čez nekaj dni sva stala z Vančem na vrhu Špika. Neskončen mir je vladal med zasneženimi vrhovi in ledenomrzlo je ležala tisoč metrov pod nama krnica Pod Srcem. Minula doživetja so mi vstala pred očmi in z globokim prepričanjem sem dejal Vanču, da me Dibonova ne mika več in da ne vem, kdaj bom zopet vstopil vanjo. Ni mi odvrnil ničesar, a je zase gotovo mislili drugače. Čez poldrugi mesec mu je bila prav ta smer usodna.

Prišel je nemški inženir Hegwein in z Vančem sta brž postala tesna prijatelja. S smučmi in z vso opremo za prvenstven zimski vzpon smo gazili na Enojko, a smo se že naslednji dan vračali, ker se je Vanča ob pogledu na strme vesine polastilo malodušje ali pa ga je srečala pamet; kaj je bilo takrat bolj prav, je težko reči. Polagoma sem pričeval pri svojih tovariših ceniti tudi njih razsodnost.

V Mihovem domu sta bila nahrbtnika Jožka in Hinka, zvečer sta se tudi sama vrnila z Mojstrovke. Naslednji dan je vsa družba odšla v Lipnico. Opisal sem jim smer skozi kamine ter ostal doma. Pral in sušil sem prepotene nogavice ter odšel v Kranjsko goro za zadnje pare kupovat hrano. Z nočjo so se vrnili. Vanč je plezal prvi. Bili so navdušeni: izstopna opast je zadrževala prvega več kot eno uro, dvomili so že, če bodo sploh uspeli. Nemški inženir je bil prvič v steni ter je govoril, da bi ga bili na koncu že najraje pretepli.

Sledilo je slovo v Domu pod Prisojnikom pri vinu in plesu. Ob treh zjutraj smo si segli v roke in se ločili. Hegwein se je odpeljal v Würzburg, Hinko v Slovensko Bistrico, Vanč in Milan v Ljubljano, midva z Jožkom pa sva odšla na Vršič in vstopila za Krušicem v steno Male Mojstrovke. Prekrokana noč se nama je korenito maščevala. Če ne bi bil Jožko nosil nahrbtnika ter če me ne bi Krušič vzel na vrv, bi se bil moral spustiti pod steno. Hoteli smo zbrati Hinku denar za vlak, a ga je ogorčeno odklonil. Z Vančem sta se običajno vozila »na črno«.

Čez dva dni me je Jožko s smučmi vred spustil po vrvi z vrha Martuljske Ponce ter me nato varoval na strmih snežiščih, kjer bi se v vročem popoldanskem soncu zmeščane snežne mase lahko sprožile ter me pokopale pod seboj, ko sem jih rezal s smučmi. Ambicioznost v gorah je včasih res že blizu absurdu. Zvečer sva si v bivaku razdelila zadnji košček slanine brez kruha ter sva mešala mleko v prahu s snegom. Naslednji dan je snežilo v gostih kosmih in s sten so grmeli plazovi, kakor da bi pekel odprl svoje žrelo. Naglo sva se odpravila navzdol. Škratica je še enkrat ostala nedotaknjena in zmagovita. V dolini je deževalo in sneg je postajal gnil. Zima 1952 je podlegla pomladi.

Naslednji dan so naju Uršiči počakali v menzi. Nekaj dni je trajalo, preden smo postali zopet dolinski ljudje.

Zadnjega aprila sem na ljubljanskem kolodvoru spremil tovariše v gore. Čez teden dni smo nameravali z Vančem in Jožetom organizirati izlet germanistov v Julijce. V germanskem seminarju je visel list, katerega je napisal Vanč, nanj sva podpisala Jožeta. Tovariši se niso več vrnili. Strahoten je bil pogled na mokro steno, ki je krila v sebi še četvero trupel. Najdalj je padel Hinko. Opoldne so ga reševalci spravili v dolino. Proti večeru sva trudno zlezla z Jožkom v kamion, v katerem sta bili dve krsti s trupli. Motor je užgal. Teman in trikoten je ostal na obzorju Špik.

Viktor Pirnat:

PO SUTVIDOVEM CARSTVU

Pogled iz letala šele prav pokaže čudovito razgibani relief onega dela naše domovine, »kjer se razkošne rože valov dotikajo in mehko jih božaje se jim dobrikajo« (Kette), našega Primorja, ki v pretežni večini strmo sili v peneče se valove sinjega Jadrana. Iz njegovih globlin pa se pred vijugasto obalo spet dvigajo vrhovi in hrbti gorskih grebenov. Nad enajst sto otokov se je razporedilo med Trstom in Ulcinjem.

Pred staroslavni košček splitske zemlje se je zavalil zajeten otok, prvak med tako imenovanimi dalmatinskimi otoki. Rodni otok znamenitega rodoljuba, hrvatskega pesnika Vladimirja Nazorja, ki v svojem najboljšežnejšem delu »Pastir Loda« slikovito opeva svoj domači otok »brez kruha, brez vode, brez potov, brez palač in spomenikov« ter ga imenuje »otok cvrčkov« Brač pa ima še eno posebnost, zaradi katere nosi zastavo na našem Jadranu. Njegova grba se je dvignila najvišje nad morje in Sutvid ali Vidova gora se 778 m visoko nemalo ponosno ozira naokoli. Pravijo ji tudi Vidovica.

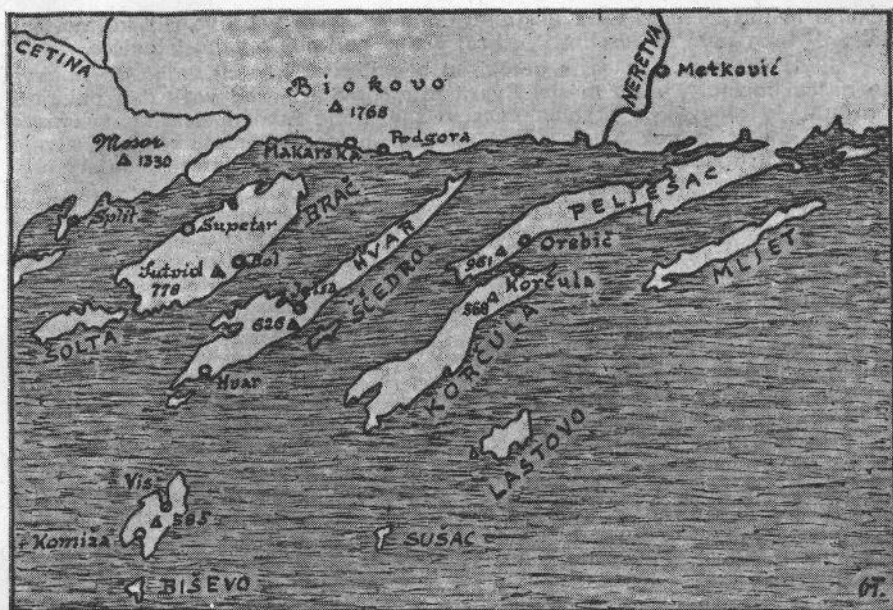
Podnožni Supetar, okrajno in največje mesto na otoku, je že pričel siliti med trtje in oljke njenega pobočja. Tudi dežnico love meščani na njenih ledjih. Spodaj se v vencu tamarisk, borovcev in sinjih voda beli znamenita Rosandičeva umetnina iz braškega marmora, mavzolej bogatih izseljencev Petrinovičev.

O, premnog je na Braču in drugod ob našem morju, ki je šel s trebuhom za kruhom v daljni svet! Truden in zdelan se je na stare dni spet vrnil na domače bregove, bogat z izkušnjami, pa brez zemeljskih dobrin. Redek je, ki se je dokopal do blagostanja in veljave v tujini. Vse premalo imamo Petrinovičev, Mihanovičev in podobnih selfmademanov.

Na Vidovo goro drži več potov. Najpoložnejši je vzpon iz Supetra. Vozna pot pripelje turista na vrh. Krasen borov gozd na severnem pobočju, skozi katerega se je vila pot, je postal žrtev zadnje vojne. Prav tako planinska koča na vrhu. Postavilo jo je tedanje Hrvatsko planinsko društvo »Mosor«, na najlepši razgledni točki vrh strmih pečin.

Turist romantičnih nagnenj jo bo z vrha ubral proti zahodu skozi gosto borovje strmo navzdol v slikoviti fjordič Blaco.

Manj naporen je sestop v vzhodni smeri. Skoraj udobna jahalna pot se v ključih sicer malo strmo spušča proti morju, sijajen razgled in venomer se menjavajoča okolica, zdaj kamenita, pa spet zelena, cvetoča, blažita trde korake in pekočo vročino. S toliko večjim užitkom si potem turist izmije pot v mlačnem morju ter zlekne svoje trudne ude na »Zlatni rat«, edinstveni peščeni prod. Nad štiri sto metrov daleč v morje sega njegov gibljivi jeziček. Bodeče agave kažejo pot v mestece Bol. Človeka zaboli srce ob pogledu na neverjetno

»Po Sutvidovem carstvu«: Pregledna karta

množino požganih in porušenih hiš. Sadovi začnje vojne. Počasi leze mestece iz ruševin. Njegova velika prednost je sijajna lega za celoletno letovanje.

Kako čudovit bi bil tod svet, ko bi sinjo gladino obrobalo samo bujno zelenje! Prelesten! Kar ozri se z vrha Vidove gore kamor okoli okrog sebe! Prepričaj se!

Kot ljubke oaze sredi peščenega morja se odražajo od blesteče kamnite sivine sončni zeleni predeli. Za Splitom bujni Kašteli, onstran Kliških škrbin junaško Sinjsko polje, košata zelenica ob izlivu Cetine, prekrasno Makarsko obrežje pod skalnim Biokovim, šestdeset kilometrov dolga peščena obala, obrobljena z vencem bujnega cvetja in opojnih dišav.

Pod biokovske stene se v senci cipres in oljk, pomaranč in limon ter v vencu zelenja, cvetja in morskih pen stiska ribiško naselje Podgora, rojstni kraj naše vojne mornarice. One sive skale in snje vode so bile priče, kako so naši partizanski mornarji na lesenih ladjicah premagali železne sovražne orjake, dokazujoč, da so vredni potomci svojih slavnih neretljanskih prednikov in v potrdilo Njegoševih besed, da »boj ne bije svijetlo oružje, več boj bije srce u junaka«.

Oko hiti iz Sutvida dalje na gorati Pelješac, ustavlja se na temnih lisah daljne Korčule in na grbavem Lastovu in daleč zunaj na Visu, šine čez Šolto in Šibenik v okolico Vranskega jezera ter obstane slednjič tik onstran preliva na slokem Hvaru, ki si je severno lice zakril z mehko zeleno kopreno v vsej svoji častitljivi dolžini 69 km.

Obširno in obsežno je carstvo braškega Sutvida, veljaka sredi jadranskih voda. Redke so zime, ki mu pobelijo sivo glavo, zato pa mu sonce boža izžgano teme nemoteno leto in dan, da se belijo ruševine njegovega doma kot kažipot do skrajnega koticčka njegovega prostranega kraljestva.

V sosesčino mu uhaja pogled pač najraje in najčešče. Povsem naravno, saj mu je preliv, ki bi ga pešec premeril v dobri uri, tako ljub in domač. Tik za otočkom Zečevo se v slikovitem zalivu, obkrožanem od samega sočnega

zelenja in nasičenem s tisoč slastnimi duhovi, skriva vabljivo ribiško mestece Jelsa. V teku zadnjih desetletij je kraj vedno bolj obiskovano letovišče.

Lepa avtomobilska cesta prečka ta bogati svet, ki rodi najboljše smokve na našem morju. Tja do mesta Hvara hite čez Stari grad vsak dan puhajoči smrduhi, ki oblagajo s prahom cvet in sad polje in dom. Nič nenavadnega niso tod meter in več debele plasti mastne moovice, crljenice, kot jo nazivajo domačini. Trta in oljka, smokva in rožič róde kot v obljubljeni deželi.

Izlet na otoške hribe je pravi izprehod skozi park. Za podgorško vasjo Plitve svet mahoma spremeni svoje ljubko lice. Pot zavije mimo usahle struge ukročenega hudournika med divje skale, ki se stisnejo in zapirajo vhod v planinsko carstvo, da je naziv »Vrata« zanje prav umesten. Onstran praga, 177 m nad morjem, se svet takoj spet razširi v zajetno ravnico, vso zeleno in na las podobno parku. Pod visokim košatin. drevjem se cesta razcepi in po obeh pobočjih, spočetka še med vinogradi, se v obsežnih vijugah vzpenja na sedlo, kjer se prevali na drugo stran otoka do Pitevske plaže. Pod zahodnimi gorskimi stenami so njeno višino skoraj nadkrilili bujni vinogradi v številnih terasah. Še nekaj sto korakov po rahlo nategnjeni poti in nekako 450 m visoko je dosežen vrh sedla med golim Veliborom, 511 m, in razoranim Humom, 603 m.

Razgled proti severu in jugu je edinstven! Obračaš se okoli svoje osi in na en mah zajameš svet od Brača do Korčule, Hvarski in Korčulski preliv. Slednjemu se še bolj približaš, ako se po kamnitni poti spustiš za spoznanje niže proti jugu do starinske kapelice sv. Antona, ki strmi po neskončni morski gladini s 423 m visokega razoranega skalnatga roba. Ob njem zavije jezdna pot v strmoglavo globino do Pitevske plaže kjer imajo mnogi Jelšani svoja vinograde.

Sveti Ante, daleč z morja si viden!

Ob strmi, redko naseljeni južnovzhodni obali ti hiti zenica po sinji gladini tja do 961 m visokega prestola prijatelja Sv. Ilije na mogočnem Pelješcu. Njegov kamnitni dom imenujejo tudi Perunovo brdo, čuje se celo še tuji naziv Vipera. Včasih je bilo gori menda res dosti kač, zdaj jih ni več kot povsod drugod, pač pa se preganjajo po njegovih golih rebrih in med redkim borovjem blizu vrha šakali. Izhodišče za oblik strme gore, kapitanski Orebić, se od tod ne vidi. Le dve uri in pol je od obale do vrha. Pot ni prenaporna, opraviti pa jo je treba do sončnega vzhoda. Slovenci-letoviščarji iz podnožnega sindikalnega doma so se povzpeli na vrh kar čez drn in strn, vendar je bolj priporočljivo, če si v Orebiću preskrbiš vodnika.

Dolg in ozek je polotok Pelješac, silna gorska veriga, ki ji je podnožne doline zalilo morje, le na korenu pri Stonski prevlaki je še skromno zvezana s celino. Če bi se svet tam le malo ugreznil, bi to rahlo zvezo zalilo morje, Pelješac bi postal otok, Vrh sv. Ilije bi za 183 m nadvladal sedanjega otoškega mogočnika in bi tako postal višinski prvak na jadranskih otokih.

Zdrkniva s pogledi čez dva kilometra široki preliv, ki loči veliki otok Korčule od celine! Čokata je Korčula kot Brač, podolgovata kot vitki Hvar, gorata kot bližnji Pelješac. V Klupci se dvigne na 568 m. Avtobusna proga Korčula—Vela luka veže dnevno oba skrajna konca otoka, kar zelo olajša napore izletnikov in hribolazcev, ki so vedno bolj pogosti. Kdo še ni čul o korčulskem ladjedelništvu ter o moreški in kumpaniji, slovitih narodnih plesih?

Dvajset kilometrov širok morski pas loči Korčulo od Hvara. Sredi njegovih voda štrli iz gladine neznatni otoček Ploča. Na 13 m visoki skali mežika v noč njegov široki svetilnik.

Daleč na zahodu kipi iz neskončnega morja 585 m visoki upognjeni Vis, jugoslovanska Malta. Grozeče je hribovje te predstraže Jugoslovanov na Jadrinu. Simbol, da z nami ni dobro zobati češenj, kadar gre za našo last, za našo svobodo, za naš obstoj. 1866. leta je nasprotnik v viških vodah to prvič občutil. Dalmatinci so branili svoje morje in svojo zemljo pred grabežljivim sosedom. Še vse drugačne brige je sovražniku zadajal Vis v zadnji vojni, ko je bil na otoku sedež Titovega štaba in središče narodnoosvobodilnega odpora vse do zloma naših nasprotnikov. Zdaj pa se nagubani otok spet v miru pre-

daja blagodejnim žarkom južnega sonca in privablja tujca, saj sladko viško grozde, njegov nenadkriljivi opolo in komiške ribe uživajo upravičen sloves tako doma kot v tujini.

In štiri kilometre zunaj Komiže v votlem otočku Biševu so podzemeljska čuda, ki se ti o njih, hvarski samotar, še ne sanja! Pa ne le tebi! Koliko jih je še med nami, ki ne vedo za čarobno Modro jamo in ne za morskega človeka, sredozemskega tjuljenja! Oba sta posebnost sinjih viških voda.

Hribolazec, ki bi se mudil pri Sv. Antaju, ne spuščaj se s poti na severozahodno Veliborovo pobočje! Zvito ruševje, nizki borovci pinijskih krošenj in visoko resje tako vabijo, a med njimi se po pripovedovanju domačinov še skrivajo v zadnji vojni od Nemcev nastavljene mine. Dosti so jih že našli, pa so kljub temu raznesle že nekatero kozo, ki se je pasla tam naokoli. Bolj varni so baje Humovi razoraní bregovi, le vzpon brez poti je težak. Kamenje je ostro kot nož in bodeče kot šilo. Poskušali smo nekaj časa, pa smo se vrnili. Preden bi bili preplezali 180 m višinske razlike, bi imeli naši čevlji in naša koža menda precej lukenj. Odjenjali pa nismo ter smo se nekaj dni kasneje iz doline po urejeni poti podali na najvišji hvarski vrh.

Daleč na vzhodu rastejo iz morja nebotični skalni skladi mogočnega Biokova. Otoški kralj Sutvid pozdravlja z Brača, ki se ogleduje v zrcalni gladini, zaprti od vseh strani in podobni prostranemu jezeru. Pod nogami se smehlja Jelsa, vsa vabeča in zapeljiva s svojimi ljubkimi zalivčki in živopisano okolico. Dotlej široki otok se pri Jelsi nenadno stisne in 35 km daleč v vzhodni smeri se vleče in postopoma pada ozki gorski pas tja do sučurajskih oljčnih gajev.

Iz zračnih višav bi naš najdaljši otok z malo domišljije res lahko primerjali šilu, po čemer naj bi bil dobil laško ime Lesina. Drugi viri so zopet mnenja, da so onstranski morski sosedi to ime povzeli po slovanskem nazivu Ljesno, temelječem na obilici bujnih gozdov, ki so tedaj še pokrivali otok. Našim prednikom to preimenovanje očividno ni bilo všeč, pa so izbrali otoku staro ime grškega porekla, Hvar, ki mu je ostalo do današnjih dni.

Zahodno od Jelse se otok razširi na 11 km. To je rodovitna ravnica Maslinović, ki je dobila ime po 118 m visoki vzpetini, obdani vsenaokoli z bogatimi vinogradi, oljčnimi nasadi, smokvami, mandljevcí in vijnjami. Vina in sadja je tod v izobilju. Dva globoka fjorda se zajedata vanjo: od vzhoda krajši, izredno ozki vrboski, na čigar dnu raste po brežičku kot jaslice ljubko ribiško gnezdece Vrboska s staro trdnjavsko cerkvijo sv. Lovreta, ki hrani več znamenitih slik starih mojstrov svetovnega slovesa; od zahoda daljši in širji starograjski, ki je po mnenju zgodovinarjev dal zatočišče že stari grški naselbini Pharos. Tesne srednjeveške ulice se iztekajo na živahni trg pred pristaniščem. Hektorovićevo mesto potemtakem ni le najstarejše naselje na otoku, je tudi najbolj obljudeno.

Na južnovzhodnem robu maslinovške ravnice, tam, kjer se pričinja svet polagoma dvigati, se naslanja ob gričevje velika in lepa vas Svirčec. Bridko je občutila zadnjo vojno. Sorazmerno nič manj golih zidov ne strmi tam pod nebo kot na braškem Bolu. Tod so slavna tla ljudskega odpora proti okupatorju. Avtobusna cesta, ki veže Jelso z mestom Hvarom, drži tam skozi. V mogočnih valovih se dviga zemlja vse gor do čez 600 m visoke planote Hum—Sv. Nikola. Povsod bujno zelenje, vinogradi, oljčni gaji in borovi gozdovi, pravi pravcati gozdovi s krasnim drevjem, visokim, košatim. Na tej strani so kraševite skupine skalovja posebnost in pokrajini v okras. Tod ni stiske za vodo, ki je povsod drugod po naših otokih tako primanjkuje, in zato ta prelest narave.

Sv. Nikola je od davnih dob patron ribičev, brodarjev in mornarjev. Tudi ob celinskih rekah in vodah najdemo cerkvene hrame, v katerih stoluje. Ni čuda, če so mu dalmatinski pomorščaki postavili kapelo, ki je na vidiku ladja, tja do sredine Jadrana. Po njej so imenovali tudi vrh. Pravijo ji tudi Glavica. Ime je ostalo, svetnik pa se je že pred zadnjo vojno preselil na južno reber k Sv. Nedjelji. Njegov višinski dom na robu pečin sameva. Čeravno 152 m

nižji kot vrhunsko vodeči Sutvid se Sv. Nikola lahko pohvali s še obsežnejšim in toliko zanimivejšim razgledom, saj mu je prosta pot čez sinje morje tja do zahodne jadranske obale.

Čez korčulske grbe kukata k njemu tako golo Lastovo kot gozdnati Mljet, mejnik zelenih Elafitskih otokov, ki se vlečejo dol do staroslavnega in vedno lepega Dubrovnika. Voda sredi vode sta ljubki jezerci: v Gornjem Jadranu na Cresu in v Dolnjem Jadranu na Mljetu. Slednje je še prav posebno privlačno in zanimivo tudi v toliko, da tam izrabljajo morski tok za mlinski pogon. Edini mlin te vrste v Jugoslaviji! V Grčiji imajo taki mlini že domovinsko pravico. Planinstvo po Mljetu je več kot hvaležno. Veliki Grad se je dvignil polnih 514 m nad morje.

Kot je severozahodno pobočje Sv. Nikole zeleno in košato in razmeroma položno, tako je nasprotna stran divja, kamenita in strma. Ni več lepe, skoraj udobne poti; kozja steza se vije med ostrim pečevjem in osušeno travo, pod previsnimi stenami in nad prepadi proti prvemu naselju na spodnji tretjini pobočja, proti vasi Sv. Nedjelja. Pičle pol ure nad vasjo se je zagrizla v apnenčevo pečevje dokajšnja podzemeljska jama, ki nosi ime po bližnjem naselju.

Podzemeljskih jam na otoku Hvaru ne primanjkuje. Našteli so jih trinajst. Nekatere so prav zanimive s predzgodovinskimi najdbami, n. pr. Grabčeva špilja v hribih južno od Jelse. V vsem Sutvidovem kraljestvu pa jih je več tucatov. Bajno lepe niso redkost med njimi.

Za tamkajšnje razmere veličasten je pogled navzgor po strmih skalnih stenah Velega Biskupa, Dubice in Tuslobar brda. Bogato obalno zelenje postopoma gineva po njihovih ožganih pobočjih. V višinah smrt, ob morju življenje.

Tudi tod so slavna zgodovinska tla. Prijetni zalivček Dubavica je bil v času narodnoosvobodilnih borb velevažna zvezna postojanka med borečim se zaledjem in Titovim vrhovnim poveljstvom na svobodnem Visu. Čeravno zalivček ni prostoren, je morje v njem globoko štirinajst metrov, kar je omogočalo tudi pristajanje velikim ladjam. Ponoči in v megli so prihajale z bližnjega srečnega Visa po naše otoške begunce, predvsem žene in otroke, ki so se umikali pred nemškimi nasiljem. Skoraj vsi naši otočani so bili med drugo svetovno vojno bodisi na Visu ali v Egiptu. Za borbo sposobni možje, ne izvzemši mladih žena, so se vojaško izvežbali že na Visu, potem pa so jih preko Dubavice pošiljali na kopno v borbo za našo osvoboditev. To se je dogajalo le osem kilometrov zračne razdalje od mesta Hvara, ki je bil natrpan s sovražnimi četami in vojnimi ladjami. Da, da, »boj ne bije le orožje svetlo.«!

Čez vasi Zračice in Milno drži nadaljnja pot med borovci, rožiči in smokvami ter ob spremstvu šepetajočih valov in brnečih cvrčkov v glavno otoško mesto, v stari slikoviti Hvar, letovišče velikega slovesa. Po ogledu srednjeveških stavbarskih in slikarskih umetnin, ki je mesto z njimi izredno bogato, da, prava zakladnica; po obisku krasnega bregovitega parka in sijajnega kopališča v okrožju vil in dvorcev ter po sprehodu v živahni luki se izplača še izlet na pet kilometrov oddaljeno obsežno in lepo višinsko vas Brusje. Ne odlikuje se vas le z veliko rožmarinsko zadrugo in tvornico eteričnih olj, prvenstvo ji daje njena edinstvena lega vrh otoka. V tem pač uspešno tekmuje z vsemi otoškimi naselji v Sutvidovem carstvu.

Sutvidovo carstvo na Jadranu ni Zlatorogovo kraljestvo v Alpah in se ne more z njim kosati v veličastju alpskih vrhov, njihovih prepadnih sten in mogočnih razgledov. Je pa Sutvidovo prostranstvo svojstven svet, nam celincem tuj in že zato zanimiv ter privlačen. Njegove naravnost iz morja rastoče višine, v primeri z alpskimi neznatne, niso tako skromne, kot se kažejo na zemljevidu. V morskem okolju niso nič manj učinkovite od naših alpskih veljakov.

V spoznavanju domovine in iskanju vedno novih turističnih užitkov ne bo odveč, če bi se naše planinarjenje vsaj delno usmerilo tudi v carstvo braškega Sutvida!

DRUŠTVENE NOVICE

Generalna skupščina UIAA v Zell am See. — Mednarodna alpinistična unija (Union Internationale des Associations d'alpinisme) je jugoslovanskim, posebno pa slovenskim planincem dobro znana, saj se je vršilo generalno zasedanje UIAA lansko leto na Bledu. To zasedanje je bilo eno najboljše organiziranih, odkar Unija obstaja, zato je imela Avstrija letos dokaj težko nalogo, ko je prevzela organizacijo skupščine. Izbrala je za kraj zasedanja malo letoviško mesto Zell am See, kjer je bil dne 6. in 7. septembra 1952 oficialni del skupščine. Neoficialni del so po programu tvorili razni izleti in ture v Glocknerjevi skupini, ki pa jih je slabo vreme, žal, močno motilo in skoraj v celoti onemogočilo. Pokroviteljstvo nad skupščino je prevzel avstrijski zvezni minister za pouk dr. Kolb Ernest, ki ga je zastopal na skupščini svetnik ministrstva dr. Kollars Viktor. Poleg njega so bili na skupščini še nekateri predstavniki oblasti, in sicer zastopnik deželnega glavarja Salzburške, mestni svetnik in referent za kulturo in šport v Zell am See in še razni drugi lokalni funkcionarji.

Dne 6. septembra 1952 popoldne je zasedal izvršni komite Unije, ki sestoji iz stalnih in nestalnih članov. Zasedanje je otvoril predsednik Unije Edmond d'Arcis, ki se je v otvoritvenem govoru takoj spomnil skupščine na Bledu in pohvalil ljubeznivost, širokopoteznost in gostoljubnost jugoslovanskih planinskih prijateljev. V Uniji je včlanjenih 26 organizacij iz 21 držav, na skupščini pa so bile sprejete kot nove članice Britisch Mountaineering Association, Planinarski savez Hrvatske in Planinarski savez Srbije. Od 26 članic je bilo navzočih samo 12, tako da skupščina praviloma ni bila sklepčna in zato tudi ni mogla sprejeti sklepov, ki bi bili obvezni za vse članice.

Predsednik d'Arcis je po svojem referatu nadalje poročal o delavnosti Unije v preteklem letu, pri čemer je v finančnem poročilu navedel, da so članarino Uniji poravnale vse članice razen Argentine, ki se je opravičila, in pa držav vzhodnega bloka Poljske, Češke in Madžarske. Češka in Ma-

džarska prijavljata tudi svoj izstop iz Unije, ki pa še ni bil sprejet. Sovjetska zveza pa sploh ni član Unije.

Izvršni komite je pripravil vse potrebne predloge za generalno skupščino, ki se je vršila naslednjega dne, t. j. 7. septembra 1952 dopoldne v dvorani hotela Lepzelter. Skupščino je otvoril točasni predsednik VAVÖ (Vereinigung alpiner Vereine Österreich) Barobek Hans in v otvoritvenem govoru iskreno pozdravil vse navzoče ter izrazil zadovoljstvo, da je lahko Avstrija prvič v zgodovini sprejela na tako važni skupščini zastopnike raznih držav Evrope.

Na skupščini so sodelovali predstavniki Švice, Avstrije, Nemčije, Italije, Nizozemske, Španije in Jugoslavije, ki so zastopali skupno 12 planinskih organizacij.

Za predsednika Unije je bil na predlog avstrijske delegacije ponovno izvoljen dosednji predsednik.

O sprejemu novih stalnih in nestalnih članov v izvršni komite Unije ni bilo mogoče sklepati, ker ni bilo navzoče potrebne večine članic, poudarjeno pa je bilo, da se Jugoslavija poteguje za sprejem v izvršni komite kot stalna članica in bo ta predlog obravnavan na prihodnji generalni skupščini, ki se bo vršila leta 1953 v Grčiji.

Zanimive so bile diskusije o nadaljnjih točkah zasedanja. Avstrijec Barobek je poročal o ideji snemanja internacionalnega barvnega filma iz gorniškega življenja in se zavzemal predvsem zato, naj se planinski filmi snemajo realistično z igralci iz vrst planincev in ne s poklicnimi igralci, ki so že marsikateri planinski film izmaličili, kar je dokumentiral tudi z dokazi iz repertoarja planinskih filmov, ki se danes predvajajo po svetu.

Sklenjeno je bilo tudi, da se ustanovi mednarodna komisija za gorsko reševalno službo, ki naj se bavi predvsem z izmenjavo izkušenj pri reševanju, z izboljšavo orodja za reševanje, s standardizacijo reševalnih priprav, s prirejanjem tečajev za gorske reševalce in s problemom poravnavanja stroškov za reševanje za one planince in alpiniste, ki se ponesrečijo v inozemskih gorah.

Obravnavano je bilo tudi delo komisije za preizkušanje trdnosti plezalnih vrvi. Ta komisija že obstaja in je v svojem delu napravila že neke izsledke in ugotovitve.

Predsednik d'Arcis je skupščini sporočil, da bo ideja graditve vzpenjače na Matterhorn verjetno propadla, ker je švicarska vlada prepovedala na švicarskem ozemlju Matterhorna graditi kakršne koli objekte, italijanski zastopnik pa je zagotovil, da tudi italijanska vlada k tej graditvi ne bo prispevala ničesar. Ta uspeh je dejansko dosegla mednarodna organizacija planincev, ki je zbrala preko 90 000 podpisov planincev, ki so se protivili izpremembi naravne podedbe Matterhorna.

Skupščina je poslala tudi brzojavko na Schweizerische Stiftung für alpine Forschungen, v kateri želi mnogo uspeha letošnji drugi švicarski odpravi na Himalajo, ki je ravno v dneh zasedanja Unije prišla na področje Himalaje.

Po razpravljanju o raznih organizacijskih vprašanih in predlogih za izboljšanje dela Unije je bilo zasedanje zaključeno.

Zvečer je bil oficialni banket z napitnicami, izročitvijo daril in s kulturno zabavnim programom. Posebno značilna je bila napitnica zastopnika deželnega glavarja Salzburške, ki je vse udeležence rotil, naj ponesejo v svet prošnjo in željo Avstrije, da bi vendar že enkrat postala svobodna. Avstrijci tudi še niso preboleli izgube južne Tirolske, kar je na vsakem koraku opazila slovenska delegacija, ki se je vračala v domovino preko Innsbrucka, Brennerja in Lienza.

Naslednje dne je bil v dežju in snežnih metežih prirejen avtobusni izlet po Glocknerstrasse na Pasterzo in v Hoffmanshütte.

Na tem zasedanju Unije je bila jugoslovanska delegacija najštevilnejša, kar je pri nekaterih udeležencih napravilo poseben vtis, kajti marsikateri udeleženec še do sedaj ni bil pričnan, da vlada pri nas svoboda in da Jugoslavija ni za železno zaveso. Tudi predlogi naše delegacije so vedno bolj upoštevani, saj veljamo Jugoslovani, posebno pa Slovenci po skupščini na Bledu kot ena najštevilnejših planinskih organizacij v Evropi, ki ima že dokaj razvite tradicije planin-

stva in dobro utrjeno planinsko organizacijo.

Avstrijci so imeli težko stališče, da organizirajo pri pičlih denarnih sredstvih skupščino, ki bi v vsakem oziru dobro uspele. Poudariti moram, da so se Avstrijci izkazali kot gostoljuben narod, saj so nudili našim delegatom vse čas brezplačno oskrbo in so tudi drugače v vsakem oziru dobro izpolnili svojo nalogo, tako da se je vsak delegat počutil resnično domače, za kar jim na tem mestu ponovno izrekam toplo zahvalo.

Ob našem bivanju v Zell am See smo poslušali tudi dve zanimivi predavanji. Prvi predavatelj nam je ob barvnih diapozitivih prikazal lepote Glocknerjeve skupine, drugi predavatelj pa je razložil najmodernejše načine kartografije. Na stenah smo videli razobešene čudovite primere plastično izdelanih geografskih kart, posebno zanimiv pa je bil snimek iz področja Nanga Parbata v Himalajskem pogorju.

Nismo se čudili, da je zastopnik deželnega glavarja tako rotil udeležence, naj ponesejo v svet željo Avstrije, da bi postala svobodna, kajti sami smo videli, da okupacijska uprava tudi v tem malem letoviškem mestu zaseda največje hotele in najlepša igrišča in da ni nič posebnega, če nastane v kavarni ali gostilni pretep med črnimi vojščaki okupacijske vojske.

Ko se voziš po Avstriji, opašaš na vsakem koraku nove lične hotele, žičnice in manjše penzione, ki pa so vedno grajeni tako, da ne kvarijo naravne slike pokrajine. Kdor je bil v Avstriji pred tremi leti in jo je zopet obiskal v letošnjem letu, mora priznati, da je turizem v treh letih tako napredoval, da je Jugoslavija zopet za več desetletij zaostala v tem pogledu. Tudi avstrijska devizna bilanca izkazuje uspehe turizma, kajti v Avstriji je bilo letos več tujcev kot pa v vseh ostalih deželah Evrope.

V stiku z ostalimi delegati smo izvedeli marsikaj zanimivega o razvoju in težavah planinstva in alpinizma v drugih državah, tako mnenje švicarjev o francoski odpravi na Anapurno, kot tudi težave Švicarjev pri odhodu njihove odprave v Himalajo, ki jim baje Angleži delajo razne neprilike iz konkurenčnih ozirov.

Splošna težnja in želja vseh delegatov pa je bila, da se mednarodno sodelovanje planincev poglobi, da se izvrši čimveč zamenjav med alpinisti evropskih narodov, s tem pa se seveda tudi izboljšujejo odnosi med posameznimi državami, ki sicer ne najdejo stičnih mest za sodelovanje. **F. K.**

I. Medrepubliški izlet jugoslovanskih planincev. Planinarski savez Jugoslavije je organiziral v času od 1.—8. avgusta 1952 I. medrepubliški izlet jugoslovanskih planincev. Organizacija izleta je bila poverjena makedonski Planinski zvezi, ki je izbrala za kraj tabora planino Jakupico pod masivom Solunske glave.

Planinci so bivali delno v šotorih, ki jih je stavila na razpolago JLA, delno pa v novozgrajeni planinski koči. Tabor je bil izhodišče za razne ture, predvsem za vrh Solunske glave, ki s svojim preko 2500 m visokim vrhom dominira nad pokrajino in nudi krasen razgled po vsej južni Makedoniji. Alpinisti so izvedli tudi nekaj vzponov v Nežilavskih stenah in prikazali na primerni skali tehniko ravnanja z vrvjo in klini. To so naredili makedonski tečajniki pod vodstvom hrvatskih alpinistov, ki so letos organizirali v Makedoniji prvi alpinistični tečaj.

Slovensko zastopstvo je šlo 10 članov in je bilo nadvse prijazno sprejeto. Ob otvoritvi planinske postojanke je med drugimi spregovoril tudi tov. Župančič Uroš, in makedonskim planincem izročil v imenu PD Jesenice lepo darilo.

Po oficialni otvoritvi so makedonski zadružniki pri električni razsvetljavi priredili folklorni nastop, ki je vse navzoče navdušil, ker je bila izvedba v originalnih narodnih nošah in ob spremljavi narodnih instrumentov tako izvrstna, kot bi jo bila izvajala poklicna plesna ekipa.

Po vrnitvi v Skoplje je slovensko delegacijo še prav posebno počastil predsednik makedonske Planinske zveze minister tov. Džambas Daro in ji ob pomoči PSJ omogočil izlet na Mavrovo in Ohridsko jezero.

Po sklepu vseh navzočih delegacij bo prihodnji medrepubliški planinski izlet v Sloveniji in je organizacija izleta poverjena Planinski zvezi Slovenije. **F. K.**

PD Ravne na Koroškem je imelo svoj občni zbor 25. jul. 1952 v kino dvorani v Ravnah. Doslej je bilo 160 planincev iz Raven včlanjenih v PD Prevalje. Pobudo za ustanovitev PD Ravne je rodil množični izlet konec meseca junija na Raduho. V iniciativni odbor so bili izvoljeni večji del nameščenci železarne v Ravnah (Dretnik Ivo, Fanedl Karel, Stiplošek Andrej, Košutnik Viktor, Cvitanič Franc in uslužbenec Mestnih podjetij Puh Bolti). PZS je na ustanovnem občnem zboru zastopal tov. Petelinšek iz Maribora. V odbor najmlajšega planinskega društva so bili izvoljeni poleg zgoraj naštetih Gorjanc Janez, Cesar Pavle, Štruc Ivan, Humar Bruna, Kuček Vlado, Knez Ivan, Savinc Barbika in Lapajne Tine.

Na občnem zboru so govorniki poseben poudarjali vzgojo mladine, čuvanje planinske flore in množičnost planinstva. V delovni program so dejali tudi gradnjo planinske postojanke »Na Lužah« pod vrhom Uršlje gore in morebiti tudi na Šteharskem vrhu (1100 m).

Iz zapisnikov sej Planinske zveze Slovenije posnemamo:

DOM na Polževev nameravajo graditi na pobudo likvidirane Uprave za turizem in gostinstvo. Stroški so preračunani na 28.000.000 din. PZS stoji na stališču, da je treba najprej končati že začete domove.

PD Tržič in PD Bled sta društvi, ki si ustvarjata sredstva tudi z gostišči v dolini. PZS stoji načelno na stališču, da to ni najboljši način, čeprav takim društvom ne jemlje moralne opore. Gostinska zbornica je mnenja, da so taka dolinska gostišča navadne gostilne ne pa zavetišča in da jih je treba tudi kot gostilne obravnavati.

Finančno stanje PZS ni razveseljivo. Dohodki zelo slabo pritekajo, izdatki pa gredo po načrtu. Personalni izdatki so narasli na 130.000 din. Zelo slabo je finančno stanje Planinskega Vestnika, ki ni dvignil svoje naročnine, kakor so to storile druge revije. Prihodnje leto bo naročnina znašala 350.— din. 60% povišanja bo šlo na račun akviziterjev, ki bodo prejeli 15% od inkasa za naročnino in 60% od inkasa za oglase. PZS razmišlja tudi o tem, da bi člani, ki niso naročniki, prispevali določen

znesek v sklad PV. Prihodnje leto bo revija prinašala mesečno dve priloge v bakrotisku. Sklad za zasluzne planince znaša 23.000 din, za Kugyjev spomenik 62.000 din, za gradnjo Planinskega doma 275.000 din. Celotni primanjkljaj PZS znaša 2.180.115.— din.

GRS je imela od 5. do 7. oktobra mobilizacijski tečaj na Korošici. Tečaj je zelo lepo uspel. Stroški so znašali 20.000 din. Naši najboljši reševalci so preizkusili Mariner-pripravo. GRS se stalno izpopolnjuje. Ze dalj časa razpolaga z jeepom, nabavlja nove reševalne naprave v inozemstvu in se organizacijsko utrjuje. Ima dve kompletni Mariner-pripravi in dve ogrođji, izdelani na Jesenicah. Za 60.000 din bo nabavila sanitetne komplete po dispoziciji mg. ph. Prevčeve, znesek 30.000 din pa je namenjen za opozorilni lepak. DOZ bo odslej zavoral vse reševalce, tudi študente.

ÖAV (Österreichischer Alpenverein) je poslal ponižujoč dopis, s katerim sporoča, da člani PZS ne uživajo članskih ugodnosti v njihovih postojankah. Z drugim pismom je sporočilo preklal.

Markacijska komisija je svojo delavnost osredotočila na Julijske Alpe. V Grintovcih je letos po nepotrebnem ostala neizvršena predstavitev poti, ki bi vezala Okrešelj s Češko kočo.

Film na temo GRS z naslovom »Reševalci« je snemal beograjski alpinist Aleksić. Film finansira PSJ.

Deutscher Alpenverein je povabil zastopnike PZS na svojo letno skupščino v Stuttgartu.

UIA A na redni letni skupščini v Zell am See ni sprejela Jugoslavije za stalnega člana Unije, ker predlog za to ni bil poslan tri mesece pred skupščino.

Spomenik dr. Kugyju bi stal ca 800.000 din. G. Kaltenecker je izjavil predsedniku PZS tov. Koširju, da bi njihov klub prispeval le 2000 do 3000 šilingov. Prostor za spomenik je bil izbran nad predorom na Vršiču blizu Karavle.

Nizozemci so v Zell am See obljubili, da bodo letos obiskali Komno. Zelo pa so se čudili, ker hotel nima v sobah tekoče vode. Potemtakem so za razvajene smučarje iz inozemstva primerni le pohorski hoteli.

Perlon vrvi izdelujejo v Nemčiji; so bele in boljše od nylonskih, meter pa stane kar 14 mark. Za naše potrebe je nekaj tega blaga oskrbel ing. France Avčin, vendar okupacijske oblasti ne dovolijo, da se izvozi.

Za podpredsednika PSJ je namesto tov. Nikole Jončiča izbran tov. Mladin Radulović. Tov. Jončič je namreč službeno premeščen iz Beograda.

Slovenska planinska društva so do 1. oktobra t. l. obračunala pri PZS le 15.743 članov, 3.087 mladincev in 1452 pionirjev. Porazno dejstvo v primerjavi s prejšnjimi leti!

Koča pod Solno glavno na Vršiču bo izročena v upravo plašinskemu aktivu Poštar na Jesenicah, ki je član PD Jesenice. Poštar bo postojanko razširil in ima za to že sredstva v višini 1.200.000 din.

Zemljevid Kamniških Alp se pripravlja in bo verjetno gotov do jeseni l. 1953. Izmera 1:75.000, Freytagov sistem.

Komisija za povezavo med GRS in AO, ki jo je potrdila komisija za alpinizem na Sv. Gori, sestavljajo naslednji alpinisti: Blažej Janko, Keršič Marjan, Perko Marjan, Kilar Mitja, Zupančič Uroš, Bučar Tone. Komisijo bo vodil tov. Fetiš.

Odprava na Kilimandžaro postaja problem, o katerem je predsednik PSJ Kušič razpravljal tudi z ministrom Djilasom, ki je izjavil, da ekspedicija ne sme odpotovati, če ne bo v vsakem pogledu res dobro pripravljena. Tako stališče zavzemajo tudi vsi naši vidni alpinisti. Zanimivo je, da se je iz centralne Afrike že javil Slovenec, ki tam živi že 14 let, z željo, da bi ekspediciji rad pomagal, saj je bil na Kilimandžari že večkrat na izletu. Doma je iz Vrhnik. Verjetno bo odprava odpotovala šele leta 1954.

Na Šar-planini so odprli letos 4 planinske domove.

Inozemski odsek je dobil zvezo z avstrijskimi »Prijatelji narave«. Dogovorjena je izmenjava revij.

Gozdna uprava in Uprava hidrometeorološke službe nista zadovoljni z oskrbniki planinskih društev. Prva zato, ker se ne drže predpisov o sečnji, posebno na Vršiču, na Sedmerih jezerih in na Komni, druga pa zato, ker ne vrše

poročevalske službe. Redki oskrbniki so izjeme: v Mihovem domu pod Vršičem, v koči pod Kremžarjevim vrhom in v Železničarskem domu na Pohorju. Verjetno poročevalska služba tudi ni dobro organizirana.

PD se opozarjajo naj v zavarovalne pogodbe vnesejo tudi klavzulo o zavarovanju pred snežnimi plazovi in poškodbami po snegu. Če te klavzule ne bo, zavarovalnica take škode ne bo plačevala.

Reševalna služba za vso državo se bo poenotila, t. j. dobila bo enotno opremo. Zvezne tečaje bo plačala GRS. Naša GRS bo dobavljala vzorce materiala in dajala navodila za vse republike. Na reševalnem tečaju v Švici je bila Jugoslavija letos slabo zastopana. Namesto tov. Entrauta iz Bosne je prišel nek novinar, ki ni bil niti alpinist niti reševalec in se tečaja niti ni udeleževal.

Vodniško vprašanje prihaja z razvojem turizma in inozemskih gostov vse bolj na dnevni red. Za zdaj PZS odklanja uvedbo vodnikov.

Planinska društva v Sloveniji so letos spet razvijala razveseljivo gradbeno delavnost. Kako velika delovna vnema polje po naših društvih, dokazuje približna višina investicij, za katere se poteguje Planinska zveza Slovenije. Te znašajo samo za l. 1952 200.000.000 din. Popravljenih in zgrajenih je bilo okrog 20 koč in domov, mnogo pa jih je v najrazličnejših etapah gradnje. Poglejmo, kje vse nastajajo ali pa so v tem letu nova planinska oporišča:

PD Soštanj, Dom na Slemenu (preimenovan menda v Andrejev dom po predsedniku A. Stegnarju).
PD Poljčane, Dom na Boču (zaključna dela);
PD Maribor, Senjorjev dom (obnova);
PD Celje, Dom v Logarski dolini;
PD Krško, Dom na Lisci;
PD Laško, Dom na Šmohorju;
PD Zagorje, Koča na Čemšeniški planini, Koča na Senovem;
PD Slovenska Bistrica, Koča pri Treh Kraljih;
PD Slovenj Gradec, Koča pod Kopo;
PD Vuzenica, Dom Planinc na Pohorju;
PD Kranj, Dom na Krvavcu (adaptacija), Dom na Šmarjetni gori (pričetek del);

PD Tržič, Dom pod Storžičem (zaključna dela), Dom na Zelenici (zasilno zavetišče);

PD Radovljica, Valvasorjev dom (obnova), Pogačnikov dom (zaključna dela);

PD Jesenice, Zavetišče ob izviru Soče;
PD Jesenice, aktiv Poštar, Zavetišče na Solni glavi;

PD Gorje, Koča na Doliču (obnova);
PD Železničar, Dom na Voglu (gradnja žičnice);

PD Domžale, Dom na Veliki planini (v delu);

PD Most na Soči, Dom na Črni prsti (v delu);

PD Bovec, Skalarjev dom (obnova);
PD Nova Gorica, Zavetišče v Lepenji;
PD Idrija, Dom na Javorniku;

PD Ljubljana-matica, Zavetišče na Bogatinskem sedlu;

PD Dovje-Mojstrana, Dom v Vratih (adaptacija Šlajmarjeve vile);

PD Škofja Loka, Dom na Lubniku;
PD Medvođe, Slavkov dom na Golem brdu;

PD Železniki, Koča na Ratitovcu (v delu).

Nimamo pa še natančnih podatkov o letošnjem obisku, vendar iz poročil posnemamo, da je bil obisk izredno velik proti vsakemu pričakovanju. Najbolj obiskani so bili: Vršič, Vrata, Trenta, Kredarica, Sedmera jezera, Uršlja gora, Pohorje, Mozirska in Logarska dolina z Okrešljem.

Smučarska zveza Slovenije je imela konec oktobra svoj plenum, ki je osvojil nekaj pomembnih sklepov za naše smučarstvo. Ker imamo nekaj planinskih društev s smučarskimi odseki, ne bo odveč, če nekatere zabeležimo:

Ker je potrebno pridobiti čim večje število novih nadarjenih tekmovalcev, je bil sprejet sklep, da bodo morali vsi vrhunski tekmovalci obvezno delati z mladino. Vsakdo od najboljših bo moral opraviti najmanj 40 ur takšnega dela, kar utegne imeti zelo ugodne posledice za usposabljanje mlajših tekmovalcev.

Zveza bo letos še v večji meri kakor doslej poskrbela za tečaje, ki bodo namenjeni tekmovalcem, trenerjem in učiteljem smučanja.

Glede tekmovalne delavnosti je bilo sprejeto načelo, da bodo letos pripuščeni na republiška in zvezna

tekmovanja le najboljši med izbranimi, medtem ko bo poskrbljeno za kar največje število meddruštvenih in conskih tekmovanj, ki bodo imela izključno množični značaj. Zelo koristen in nujen je bil tudi sklep o obveznem nezgodnem zavarovanju tekmovalcev ter o obvezni predložitvi zdravniškega spričevala za vsakega tekmovalca.

Plenum je brez dvoma opravil izredno koristno delo in je treba vse zaključke, ki so bili sprejeti, pozdraviti, zlasti zaradi odločnega prizadevanja po razširjenju in izboljšanju splošnega in ne samo tekmovalnega smučanja, kar je popolnoma v smislu prizadevanja smučarskih odsekov v planinskih društvih.

Dom na Voglu. Iz časopisnih novic (glej Slov. Poročevalec, 20. oktobra 1952) posnemamo:

Na Voglu bo po sklepu PZS Planinsko društvo »Železničar« na razvalinah bivšega skalaškega doma obnovilo, odnosno zgradilo nov, veličasten Dom na Voglu. To nalogo je Planinskemu društvu »Železničar« poverila letos aprila skupščina PZS.

Planinsko društvo »Železničar« je po svojem obstoju mlado, ima pa okrog sebe dobre, požrtvovalne planince, vzgojene v planinah v zadnjih 10 letih. Že po naravi svoje težke službe so disciplinirani in neustrašeni, kar daje polno upanje, da bodo sklepe skupščin PZS tudi uresničili.

Takoj po sklepu skupščine je odbor Planinskega društva »Železničar« v spremstvu gradbenih strokovnjakov — planincev ogledal teren, istočasno pa poiskal vse vire, da je lahko ocenil to nalogo tudi z gospodarskega in političnega gledišča. Sele po natančni oceni je prišlo tudi do prvih sklepov o gradnji.

Dom bo imel 94 ležišč (po potrebi tudi 188 enonadstropnih), od tega 40 (80) ležišč v štirih skupnih spalnicah. To je tudi edini pogoj, ki ga je postavila pred Planinsko društvo »Železničar« Planinska zveza Slovenije. Poleg tega pa ta še zahteva, da bo moral imeti dom vse potrebne prostore za gorske smučarje (shrambe, sušilnice, kopalnico) in tudi za morebitne mednarodne prireditve. Neposredna okolica doma (terase) pa mora služiti obiskovalcem, članom sindikatov, ki si tako radi nabirajo prav ob le-

potah Bohinja novih moči. Planinsko društvo »Železničar« je to odgovorno nalogo poverilo bivšemu skalašu inž. Drogeniku iz Maribora, ki je že izdelal idejni projekt. Pravi, da bo 28 milijonov dovolj, da bo na razvalinah starega doma stal nov lep dom.

Dom bo imel enonadstropne kletne prostore, stanovanjski del pa bo imel tri nadstropja z dvema jedilnicama. Iz doma bo lep razgled na Bohinjsko jezero, na pogorje očaka Triglava, na Karavanke in celo na Kamniške Alpe.

Za gradnjo Doma bo potrebnih 1700 ton raznega gradbenega materiala, ki ga bodo morali znositi na hrbtih planinci in mule 1000 m visoko in 3 ure daleč. Računi kažejo, da bi samo prenos materiala stal okrog 19 milijonov din. Zato se je društvo odločilo za zgraditev žičnice, ki bi v začetku služila za dovoz materiala, po končanih gradbenih delih pa da bi se ob minimalnih stroških (večja varnost) spremenila v prevozno sredstvo za osebni promet. Inž. Kostenapfel je že izračunal, da bo žičnica stala okrog 10 milijonov din, kar je komaj dobra polovica stroškov za prenos materiala. Precejšnji stroški za preureditev žičnice bodo pač bremenili poznejšo režiho. Saj bo omogočila bivanje v alpskem svetu (1500 m visoko) tudi takim, ki hoje v gore niso vajeni ali pa jim tega ne dopušča zdravje.

Komisija za lokacijo je že tudi na terenu osvojila vse idejne projekte, člani PD »Železničar« so že prispevali prostovoljne ure v čast VI. kongresa KPJ. Pričeli so s čiščenjem in odstranjevanjem razvalin, z odstranjevanjem zemeljske plasti za zgornjo in spodnjo postajo, opravljene so bile vse geometrijske meritve točk, kjer bodo stale postaje in vmesni stebri. Popravili so tudi staro vojaško pot od Zlatoroga proti planini Zadnji Vogel. Od odcepa te poti mimo lovske kočice do poti, ki drži iz Vogla na Komno, so zgradili člani alpinističnega odseka novo pot, popravili ruševine ter manjše stavbe na planini Prednji Vogel in jih preuredili v zasilno — še kar udobno — bivališče za 20 prostovoljcev. Minerji, tudi prostovoljni železničarji nadzornišтва Bohinjska Bistrica, že kar nestrpnost čakajo na svoj nastop, ko bodo njihove mine razgnale 600 kub. metrov skalnatega vrha za temelje novega doma.

Vsa ta dela, skupno s projekti so bila opravljena prostovoljno, kar že lahko daje odboru upanje na uspeh. Tudi pri drugih kolektivih je odbor dobil pomoč. Prav tako so bila odboru dana priznanja in razumevanje vseh oblastnih organov o zamisli in načrtih društva.

Planinski dom na Lisci. PD Krško je v nedeljo 9. novembra t. l. slovesno odprlo nov planinski dom na Lisci, ki je dobil ime po zaslužnem predsedniku društva Tonetu Čebularju (Tončkov dom). Lisca je prekrasna razgledna točka v središču Slovenije v Zasavju, visoka 947 m. Raz nje utegneš ob jasnem vremenu pregledati skoro vse slovensko ozemlje: Julijske Alpe, Karavanke, Dolenjsko gričevje vse do Snežnika in Risnjaka, Pohorje, Boč, Donačko goro. Proti zapadu in jugovzhodu se oko ustavi ob Sljemenu, ob Kleku in Gorskem Kotarju, Tudi Svinška planina in Obir se vidita. Ni čuda, če so zasavski planinci že kmalu po ustanovitvi SPD prišli na misel, da se tu postavi planinska koča. Med njimi je bil posebno vnet za to šolski upravitelj Blaž Jurko, ki je v kratkem času zamisel tudi uresničil. Jurkova koča je nekaj desetletij služila svojemu namenu. Ko pa je bil l. 1926 sedež posavske podružnice premeščen iz Sevnice v Zidani most, so zaradi vedno večjega obiska Lisce sklenili postaviti nov dom, kar se je zgodilo leta 1930. Pri otvoritvi je bilo navzočih 3000 planincev. L. 1939 je imel na Lisci tudi tov. Tito važen partijski sestanek. Med vojno je bil dom do l. 1943 oskrbovan, nato preurejen v partizansko bolnišnico, l. 1944 pa je v bojih z okupatorjem pogorel.

Obnova se je po l. 1945 iz različnih vzrokov zavlekla, končno pa se je nekaj požrtvovalnih planincev iz Sevnice in Krškega v delo zagrizlo, zgradilo pred tremi leti provizorij, nato pa v manj kot v dveh letih zgradilo lep, moderno urejen in opremljen dom, ki bo v čast društvu in vsemu našemu planinstvu. Kakor je marsikateri drugi planinski dom, ki je zrasel po vojni, — in zrastle jih je sto, je pa tudi za ta dom značilno to, da je nastal z izdatno pomočjo delovnih kolektivov in tovarn in s pomočjo okrajev Krško in Trbovlje.

Društvo je iz internih posojil pri podjetjih in raznih subvencij zbralo 2,225.531 din, vrednost stavbe pa se ceni na 3,177.000 din. Prostovoljnih delovnih ur je bilo 4100 v vrednosti 97.500 din.

Obnova doma še ni zaključena. Opremiti je treba še sobe, zgraditi vodovod itd., toda že tak, kakršen je, bo lepo služil planinstvu in smučarstvu za velik del Slovenije in Hrvatske. — Otvoritev je bila dobro pripravljena in je potekala v prisrčnem vzdušju. Po uvodnem pozdravu predsednika Toneta Čebularja (doslej je bil 142krat na Lisci in ves čas gradnje ni predložil nobenega potnega računa) je o zgodovini te planinske postojanke spregovoril prof. Košorok, za njim pa zastopnik PZS tov. Bučer in zastopnik PSH tov. Lugomer. Nato je v daljšem govoru pozdravil graditelje doma zastopnik OK ZKJ Krško tov. Zupančič Tone, za njim pa so izročili pozdrave in čestitke zastopniki planinskih društev: PD Gorje (tov. Klinar), PD Trbovlje (tov. Majdič), PD Brežice (tov. dr. Drnovšek), PD Ljubljana-matica (tov. Žužek), PD Majšperk (tov. Kelner), PD Hrastnik (tov. Dušak), PD Celje (tov. Orel). V imenu podjetij, ki so pomagala pri gradnji je govoril tov. Malešič iz Brestanice, v imenu planinskih veterancev pa znani ljubitelj in poznavalec narave Ante Beg. Otvoritve se je udeležilo blizu 400 planincev in domačinov. Na Lisco drže od vse povesod lepa, mikavna pota: iz Rimskih Toplic preko Lokavca in Sele, iz Jurkloštra po Lahovem grabnu in preko Henine, iz Zidanega mosta mimo Kozja in Lovrenca, iz Radeč preko Žirovnice, iz Loke preko Okroglice, iz Brega preko Razborja, iz Sevnice, iz Krakovca in iz Planine. Nobena pot ne terja več kot eno do dve uri hoje. Avtomobilistom je dosegljiva Lisca iz Jurkloštra ali iz Brega, kajti iz Sele ali iz Razborja do doma na Lisci je samo dober skok. Vsekakor je postojanka izredno pomembna tudi za razvoj turizma.

☆

V št. 11 na str. 485 je pomotoma izostalo ime avtorja pri članku »Ob petdesetletnici prve planinske koče v dolini Planice«. Avtor je tov. Tone Dolinar iz Rateč.

I. Natečaj planinske in pokrajinske fotografije. — Poročilo žirije smo prejeli prepozno, da bi ga mogli priobčiti v decembrski številki.

To poročilo z oceno bomo priobčili v januarski številki, obenem s komentarjem k I. natečaju.

IZ BRATSKIH REPUBLIK

PD Apatin nam je poslalo sporočilo o svojih letošnjih izletih v Sloveniji. Člani so se razdelili na štiri skupine, ki so pod vodstvom Udvarryja, Šuberta, Gajzerja in Fiederja obiskali Julijske Alpe, Karavanke in Savinjsko dolino. S PD Tržičem so stopili v tesen stik za sodelovanje v prihodnjem letu. Apatinsko društvo je bilo ustanovljeno 24. aprila 1950 in šteje 367 članov ter 110 pionirjev. Vsega skupaj ima Vojvodina 25 planinskih društev s 6500 člani. Združeni so v Pokrajinskem planinarskem odboru, včlanjenem pri Planinarskem savezu Srbije.

Prokletije. V 5. in 6. številki »Naših planin« zaključuje Željko Polak zelo dober in mestoma duhovit opis svojih tur v tem gorovju. Članek zaključuje resume v francoščini. Ta članek so že s pridom uporabili naši alpinisti, ko so tudi sami v septembru izvedli odpravo v Črno goro. Odpravo je z izdatno podporo omogočila PZS. Našim alpinistom je prekrizalo načrte silno neurje, pa tudi večina strmih vrhov se nahaja ob meji ali pa celo v Albaniji, tako da vzpon na te vrhove ni bil mogoč.

J. B.

Alpinistični tečaj v Makedoniji. Zagrebški plezalci kažejo precejšnjo aktivnost. Medtem ko si Slovenci lastimo vodilni alpinistični položaj v državi, a nam ne uspe, da bi uspešno razširili alpinistično idejo tudi v ostalih republikah naše države, so Zagrebčani izvedli v Makedoniji uspel alpinistični tečaj. Tečaj se je vršil v Nežilavskih Karpah ter je trajal 10 dni (od 24. VII. do 2. VIII.). Udeležilo se ga je 11 Makedoncev. V makedonskih gorah so izvedli Zagrebčani tudi nekaj prvenstvenih plezalnih vzponov, katere opisuje v 9. in 10. številki »Naših planin« Mirko Zgaga. Na letošnjem zletu planincev so preplezali nove smeri v Makedoniji tudi naši plezalci. V isti številki »Naših planin« je pod naslovom »Bivak« tudi kratek opis dveh alpinističnih doživetij

v Hercegovini in v steni Špika. Avtor tega res dovršeno podanega doživetja bivaka je Zgaga.

J. B.

Naše planine 1952 štev. 1—2, 3—4, 7—8. Clanki: Mirko Malez v razpravi »Po Učki uzduž i poprijeko« opisuje geološko kartiranje in prirodne lepote Učke in Kvarnera. Lepe slike ponazorujejo svojevrstnost pokrajine, prirejane pa ji je tudi karta Učke. Dr. K. Firinger pripoveduje o planinski zgodovini Jankovca na Papuku, ki sega tja v leto 1895, ko so ga obiskali člani vojaškega planinskega društva »Bršljan«. Posebnost tega predela je Jankovački slap. Zelo lep je III. Dom na Jankovcu. Mirko Zgaga priobča opis svoje ture na Teufelskamp (3564 metrov), ki jo je izvršil lani (4. sept. 1951) v družbi Siniša Lešiča in ing. Iva Gropuzza. Božo Modrić ima kratek, lepo pisan članek o Velebitu, Evgen Kumičić »Tri slike iz bosansko-hercegovačkih planina« (Lokvanjsko brdo - Jahorina, Pakliješ - Treskavica in Osobac - Prenj), O. Erak pa turo na Perister. Dr. I. Rubić analizira horizont »Sa Božanske kapele«, ogromen prostor od Italije do Učke, ves Velebit, del zadrške pokrajine in ogromen arhipelag (104 vrhovi, 89 otočkov in 23 otokov in to vse raz 135 m visoke Božanske kapele na Dolgem otoku). Jerko V. Colić v članku »Po vrhu i dolu« opisuje turo po Kamniških in Julijskih Alpah. V št. 3—4 je najzanimivejši Poljakov članek o Prokletijah s priloženim, žal, nepreglednim zemljevidom. Prokletije so najmanj raziskano gorstvo v naši državi, cela vrsta vrhov je še nedotaknjenih, da ne govorimo o stenah. (Čprav to gorstvo nima mednarodnega slovesa, bi bilo prav, če bi se zanimanje slovenskih alpinistov usmerilo tudi sem. In to čimprej.) Znanstvene narave je Kiriginov članek o zimni 1950/51 v Gorskem Kotaru. Dr. Ivo Lipovščak razpravlja o smučarski turi na Čelimbašo (1085 m), Maj-vrh (1269 m) in Bjelolasico (1533 m), ki jo je izvršil leta 1912, vsekakor častitljiva letnica v zgodovini jugoslovanskega smučarstva. Ing. Ive Modrić nas vodi na Velebit; Branimir Pipinić v hribovski svet okoli Zumberka; Aleksander Blažuk pa na zimsko turo po Kamniških Alpah, na Korošico, za novo leto 1952. Družba se je povzpela tudi

na Ojstrico. Alma Šiklošič opisuje Bijeje stijene v Veliki Kapeli, Mirjana Doričić iz Reke turo na Storžič v družbi z dvema članoma PD Tržič; dr. Milan Svoboda pa v članku »Moji susreti sa životinjama« opisuje srečanje z risom na Čvršnjici, z gamsom na Mojstrovki, z ovcami na Srednjem vrhu, s slepcem na Medvednici, s kačo, s košuto na Psunju, z divjo kokoško na Begunjščici, z orlom na Mangrtu in na Čvršnjici. Vladimir Matz poroča o »Zimskem obisku na Komnik«, urednik pa posveča tople besede 80 letnici dr. Josipa Tomiškaka. Št. 7—8 nas natančno seznanja z Ivančico, o kateri pišeta Branimir Pipinič in Mirko Malez (Minerali i stijene Ivančice). Zanimiva je tura, ki jo opisuje I. Mohaček »Na biciklih po Črni gori«, živahno opisana in opremljena s prijetnimi skicami in fotografijami. Evgen Kumičić nas v članku »Nepoznane lepote Medvednice« uvaja v najbližjo okolico Zagreba, Ivka Gudić nas pa vodi na Karlovški Dubovac, znano utrdbo. Letošnja katastrofa mladega slovenskega alpinizma v Špiku je dobila svoj odmev tudi v hrvatski planinski reviji z Blažejevim člankom »Padeč v steni — po-

zimi«, posvečenim Milanu in Vanču Uršiču. Iz italijanske revije je preveden Ramellov članek o konopljenih vrveh, krajši članek pa je posvečen 40 letnici GRS. Trajne vrednosti je »Vodič kroz Samoborsko gorje«, ki ga je napisal prof. M. Orešković.

Kroz planine, časopis za planinarstvo in alpinizem, je glasilo Planinskega saveza Srbije. Glavni in odgovorni urednik je dr. Dragomir Stojčević. Razpolaga z dobrim papirjem in izhaja enkrat na dva meseca na 32 straneh. Naslov časopisa je na drugi strani ovitka tiskan tudi v francoščini, angleščini in nemščini. Vsebina št. 1 do 2 (drugih v uredništvo nismo prejeli): Ob pismu CK KPJ; ing. Ratko Stefanović, Gradnja planinskih koč, ena od osnovnih nalog v letu 1952; ing. Miodrag Božinović, Gjeravica in njena jezera; Ivan Stojanović, Z alpinisti v Prokletijah; Herbert Kranjc, Varujte se snežnih plazov; Teodor Andrejević, Vodstvo skupin v gorah; Ratko Dimitrijević, Kaj nam povedo stari planinci? Ostali del revije izpopolnjujejo novice iz Srbije in drugih naših republik, zanimivosti iz inozemstva in poročila o planinski literaturi.

IZ PLANINSKE LITERATURE

Popravek. V 2. številu »Planinskega Vestnika« 1952, str. 88, je objavljena Krivokapičeva ocena Stefanovičeve knjige »Zapisi iz naših planina«, ki jo je izdala konec l. 1951 založba »Novo pokolenje«. Krivokapičeva ocena je vznejevoljila srbske planince, ki poznajo Stefanoviča kot dolgoletnega aktivnega planinca, planinskega funkcionarja in pisatelja. Ing. Stefanović nam je poslal svoj popravek, ki ga zaradi obširnosti ne moremo objaviti. V njem Stefanović s citati in dokumenti jasno dokazuje, da so Krivokapičeve trditve netočne in da je Krivokapič svoj članek napisal ne kot objektivno kritiko, marveč iz osebnih razlogov in zaradi spora, v katerem je z avtorjem ocenjene knjige. Uredništvo zato objavlja izvleček tega popravka in s tem zaključuje polemiko okoli te knjige:

Knjiga »Zapisi iz naših planina« je izvleček iz planinskega dnevnika brez literarnih in še manj znanstve-

nih namenov. Služi naj predvsem kot propaganda za planinstvo med mladino, kar je iz predgovora in iz člankov tudi razvidno. Ta namen je knjiga tudi dosegla, sodeč po tem, kako jo je javnost, izvzemši Krivokapiča, sprejela. On ji je podvrigel druge namene in izkonstruiral niz drugih misli, ki jih v knjigi sploh ni.

V prvih dveh odstavkih svoje ocene napada nekaj, kar trdi založba na ovoju. Avtor je bil leta 1922, ko je bilo obnovljeno Srbsko planinsko društvo, star 10 let. Če ga založba šteje med najstarejše planince, misli pri tem na njegovo planinsko aktivnost, po kateri dejansko spada med najstarejše, saj je že 29 let aktiven planinec. Knjiga ni napisana l. 1949, kakor to K. podtika, marveč večji del pred zadnjo vojno. Večina člankov je izšla v istem časopisu, v katerem je objavljal svoje spise tudi Krivokapič. Avtor res ni bil l. 1922 med obnovitelji srbskega planinstva, a tega tudi

nikjer ne trdi. Kako naj bi tudi kot desetleten deček bil? Čeprav K. dobro ve, vendar o tem molči zato, da bi obtožba bila še težja. Res je, da je avtor stopil v Srbsko planinsko društvo šele l. 1930 kot maturant, toda od l. 1923 je bil član SPD in je od tedaj planiniral po Fruški gori, Šumadiji, l. 1929 pa je bil prvič na Triglavu.

Datum gradnje kočice na Avali je avtor sam popravil že pred oceno. Nikjer si ne lasti kakršne koli zasluge pri gradnji kočice, saj je tedaj imel komaj 13 let.

Krivokapičeve trditve o Ostrovici niso točne. Avtor se sklicuje na podatke takih avtoritet, kakor je Cvijić in drugi sodobni geografi in geologi. Očitek, da je bil na Tari l. 1930 in ne 1929, spet izvira iz napačne predpostavke, da je bila knjiga vsa napisana l. 1949. Smešno je popravljjanje podrobnosti, kako in kje so na tistem izletu zaspali.

Avtor priznava Krivokapiću, da je dober poznavalec Šar planine, saj je na Šari nekaj let služboval. V originalnem rokopisu St. knjige je stala tudi opomba: »Podatki o Ljubotinu po pisanju Dušana Krivokapića, ki je tam več let služboval in ki ga štejem med naše najboljše poznavalce Šar planine«. Založba »Novo pokolenje« potrjuje, da je to opomba in mnoge druge črtal redaktor, ki je knjigo skrajšal za 100 strani. Izpadli so trije članki o hrvatskih planinah in ves emocionalni del, kar avtorju Krivokapiću najbolj zameri. L. 1938 je K. v »Naši domovini« o Šar planini napisal tisto, kar spodbija v svoji oceni na str. 89 v drugem odstavku desnega stolpca. Najlepše šarsko jezero je Belo jezero pod Džinibegom. Do pomote je prišlo pri pretipkavanju. Avtor ni imel namena pisati o razgledu z znanstvenega vidika, marveč uporablja mnenje makedonskih planincev, od katerega je odvden tudi Krivokapić. St. vztraja pri svojih trditvah glede Jastreba in Besne Kobile. St. res ni bil na vseh vrhovih Šar planine, katere opisuje, toda tudi K. ni bil na vseh. Redakcija je črtala opombe o virih, ki jih je St. rabil, zato je odveč pasus o brezobzirnem uporabljanju virov. Kar zadeva druge očitke, jih izpodbijajo povoljne ocene St. knjige (ing. Božinović v reviji »Kroz planine«, neobjavljena ocena Ratka Dimitrijevića in

dr. Brileja). St. je pred in po vojni izdal dve strokovni knjigi in šest planinskih publikacij, za eno je celo dobil pred vojno nagrado Akademije znanosti. K. govori v svoji oceni samo o petih člankih, dva komaj omenja. Knjiga pa vsebuje 31 člankov. Ali je to objektivna ocena avtorja, ki je član Izvršnega odbora PS Srbije?

Popravek dalje izčrpno govori o St. članku v »Novem Vremenu« 17. junija 1941. Članek nima nobene zveze s St. planinskim delom. Srbski planinci so morali — edini v tej vojni — takoj prekiniti s svojim delom. Članek je napisal ing. St. kot bivši novinar za dnevnik, pri katerem je delal do aprila 1941 na željo in izrecno zahtevo človeka, ki danes zavzema ugleden položaj v našem javnem, ekonomskem in političnem življenju. Članek popisuje, kako je Nemčija organizirala svoj turizem, nikjer pa avtor ne trdi, naj se tako organizira tudi pri nas. Pogrevanje teh stvari kaže le K. slabost.

Da K. ni objektivno ocenjevalec, je razvidno tudi iz tega, ker ni hotel dati PZ Srbije na razpolago dokumente iz zgodovine srbskega planinstva, kar je v imenu PL. saveza Srbije posredoval ing. Stefanović. Zaradi negativnega stališča, ki ga je do PSS zavzel Krivokapić, mu je predsednik Jončić prepovedal predavati po srbskih planinskih društvih. Uredništvo razpolaga s potrdilom PSS, da ing. St. nima nobene zveze s to prepovedjo K. predavanj. K. pa je zato obdolžil ing. Stefanovića in odtlej na vse načine vodi kampanjo proti njemu. Poslužil se je tudi slovenske planinske revije, kjer to ozadje bralcem niti redakciji ni bilo znano. Uredništvo objavlja izvleček obširnega popravka tudi zato, da s svoje strani obsodi zlonamernost, ki ne sme večati dejanskih napak, ki jih sleherno delo ima.

Planinski zemljevid »Julijske Alpe«. Planinska zveza Slovenije je na III. posvetu gospodarjev dne 9. dec. 1951 stavila v svoj program, kakor pravilno poudarja v svoji okrožnici GO št. 9751/51, z dne 26. XII. 1951, prepotrebno založniško dejavnost, češ, da je bila doslej sprično nujnih gospodarskih zahtev vedno malo zanemarjena in ob stran potisnjena.« Zveza je zares razgledno napovedala 19 vrst publikacij (n. pr.

iz zgodovine planinstva in planincev, koledar dela naših planinskih pisateljev, opise pokrajin, leposlovje in pesmi, floro, albume i. dr.), kot 16. točko »turistovske karte«, t. j. zemljevide. Prav te točke se je oprijela Zveza najprej in jo je započela brzo ter posrečeno z viškom naših planin, z »Julijskimi Alpami«.

Kot »List 1. Planinskih kart Slovenije« nam je PZS dala v roke te Julijske Alpe v merilu 1:750.000; to je prvi list; v načrtu ima pa serijo 17 planinskih kart, ki bi do dna izčrpale celotno slovensko planinovje, ne samo gorovje. Zaupno optimistično se začrtava za vsako leto vsaj po en zemljevid, skupno torej dober ducat let. Upajmo in zaupajmo: Fortes Fortuna adiuvat — sreča junaška!

Ko pregledujemo novi, izvirni, res naš zemljevid božanstvenega Triglavja, se zamislimo, priznavamo... Zemljevid je najboljši in najlepši, kar smo jih doslej imeli; točen in popoln je, razločen in nazoren, jasnih barv in odlično čitljiv. Tekst na priloga je pravi primer zgoščene splošnosti in izčrpnosti; izpričano je celo, da podatki segajo od junija 1952 — dokaz za pospešenost, pravcato udarnost dela. — Zemljevid sam je izvršila izbrana ekipa, ustrojen kolektiv, ali kakor bi že moderno poimenovali ubrano četvorico, ki so se v njo sklenili avtorji: univ. prof. dr. Valter Bohinc, prof. Franc Planina, univ. docent Cene Malovrh in dipl. econ. Janez Planina; njegov elaborat je natančno in večje nazorno narisal Vlasto Kopač. Kako resno so se sodelavci zavedali pomena, namenja in odgovornosti izdaje zemljevida, odkrito in živo pojasnjujeta v Plan. Vestniku, št. 6—7 t. l. Cene Malovrh splošno (str. 217 id.), France Planina pa nadrobno (289 id.) glede na tehniko in predvsem na imenoslovje. Molči pa predelavec dr. Valter; lahko molči, kajti »dum tacet, clamat«; njegov molk je slišen povsod. —

Prvi, glavni zemljevid je torej dovršen; sledi jih naj sedemnajst, vsekako enake zasnove in oblike, v nekaj manj ko 17 letih, če bo šlo po načrtu PZ. Dolga doba, dolgočasna za neučakanost planincev, ki jo živo in zaskrbljeno ugotavlja Malovrh v svojem članku; izdatno skrajšati se ne da pri neobhodni zahtevnosti takih

zemljevidov. Stvarna osnova za zapovrstno izdajo je gmotna zanesljivost; blagor Zvezi, če se more in bo mogla trajno, leto za letom, opirati na njo. Po računih za prvi »list« bo za vsakega potreben nekako milijonček; pri razmeroma nizki ceni 160 din za izvod bi s prodajo desetisoč izvodov bili izdatki seveda kriti; toda ali in kdaj se bodo razpečali ti tisoči? Ne smemo prezreti, da je naš kvalitetni zemljevid poceni le sam ob sebi in v primeri s cenami drugih publikacij, a da je dosti drag za množico planinoljubov, ki jih vzgajamo in vabimo.

Pri treznem preudarku pa vstaja vprašanje, da li je s takim obsežnim, strokovnim zemljevidom ustrezno tekočim potrebam povprečnega planinca — množičnega med pohodom, ko se mu pred očmi razvrščajo pestrosti gorske pokrajine v naravi in s človekovimi napravami, kar bi mu naj poimenoval in utrjal zemljevid, ki bi mu naj bil vedno pri rokah. Na to potrebo je računal tudi sedanji zemljevid Julijskih, ker je podolgovato zganjen, da bi dobil žepno obliko. Ker pa je nad tričetrt metra dolg in nad pol metra širok, ostane neroden za nošnjo in za razgrnitev med potom težko poraben. Izboren pa je za vsopoznavanje pred turo in na večjih odmorih ter na koncu; vsako zavetišče bodi z njim opremljeno. Zato je žal pričakovati, da si bodo tak zemljevid nabavili pač zmogljivi planinci, da služi njihovi prizadevnosti; množici bi se pa — in se bo — ustreglo z narisi majhnega formata z obpotnimi podatki, ki se o njih moreš vsak čas prepričati, ko potegneš list iz žepa. V mislih imamo primitivne zemljevide Knafelčeve tvorbe, večje in točno izpolnjene v sedanjem »Priročniku«. Ob taki preprosti poli se rad večža začetnik ter sebe in njo izpopolnjuje izkušene; vsak si v njo more vpisovati pripombe v obliki dnevnika, urnika; za vsako turo si more nabaviti nov izvod, ki naj ne stane več ko kako desetico dinarjev. To je planincu res »vadamecum« (Malovrh).

Take »knafelčnike« naj Zveza čimprej izda za vseh naših osemnajst obgorij. Za nje ne bo zamude nad ducat let in ne milijonskih rizikov; zaupajmo v udarniško podjetnost Zveze, da bo naši planinski množici nekako v dveh le-

tih na razpolago vseh osemnajst. Naklada ne bodi previsoka; zanesljivo se bo hitro izpraznila in napravila prostor za novo, morda popravljeno izdajo. Taka izdaja spada med — ključne nujnosti.

Sporedno in vzporedno pa se z začetno dovršenostjo nadaljuje planinska serija planinskih zemljevidov po vzorcu Julijskih Alp. Ti zemljevidi pomenijo znanstveno in kulturno obveznost, dolžnost v napredku našega narodnega ljudskega planinstva oz. obratno našega planinskega naroda. S prevzemom te obveznosti je PZ vzela nase težko, dolgotrajno breme. Skupina vseh načrtanih zemljevidov tvori celoten zemljevid ozemlja Slovencev, kakor ga je bila kot »Slovensko ozemlje« izdala Slovenska Matica in ki ga zdaj zelo pogrešamo. PZ se torej oddoljuje častni narodni obveznosti, ki bi bila naloga splošnih poklicnih činiteljev, Akademije znanosti in umetnosti, Geografskega društva, Knjižnega zavoda i. dr. (Slovenski Matici je delokrog zdaj omejen). Naša podjetna in odprona Zveza sicer ne bo odpovedala; preti ji pa možnost, da se bo morala tu in tam odtegovati drugim nalogam svojega obsežnega programa. V splošnem bi bilo normalno, da bi naša Zveza za svoje specialne zemljevide črpala snov iz splošnega zemljevida Slovenije, ne pa obratno.

V svoji izredno skrbno — in zaskrbljeno — sestavljeni reportaži o Julijskih Alpah kaže prof. France Planina na »precejšnje zmedo glede lege in imenovanja vrhov« ter na »velike razlike v pisavi imen.« Oboje more biti združeno. Primeri, ki jih prof. Planina navaja, množično podkrepjeni s preštevilnimi, ki jih je nabral s kar strastno vestnostjo dr. Sašel, so posledica pestre razlikovitosti v našem imenoslovju, kar se tiče imen kot takih; v pisavi so pa nestalni, kakor je nestalen slovenski Pravopis in zato pravopis. Zmeda bo manjša in odločitev lažja, če bodo Slovenci v svojih jezikovnih vprašanjih manj občutljivi in bolj popustljivi.

Pri izbiri imen se naj odločijo za tisto, ki je najmanj oporečno; pri njem naj tudi ostanejo. Starejša, v rabi udomačena naj še nenadno ne

nadomeščajo s kakimi novimi, namera šele odkritimi; posledica je nered in nesigurnost, saj niti zamenjava uličnih imen — razen provokatornih — ni priporočljiva. Zares nova imena bo itak treba ugotoviti le za kake krajevne podrobnosti, kajti za velike skupine in gmote pač obstaja imenoslovje, bodisi nastalo med prebivalstvom ali tvorjeno po strokovnjakih.

V pisavi, pravopisni obliki imen bi bila dosegljiva in dosežena enotnost in doslednost, če bi bila oprta na nesporna, na vsako ime nedvomno prenosna pravila. Tej zahtevi tudi obsežni nauk sedanjega Pravopisa ne ustreza, predvsem ker se pridvo- in veččlenskih imenih še vedno naslanja na Levca. Končno rešitev pričakujemo, brž ko bodo konservativisti klonili pred revolucionarnim radikalstvom, ki sem se k njemu zatekel z »Antibarbarusom« v pereči nujnosti planinskega uredništva in grške slovnice, ko prvi preizkušnji s koncesijami, da n. pr. pišem Mrzla gora, ker je res gora, toda Kranjska Gora, ki ni gora, ampak vas; tako Rogaška slatina v steklenici, a Rogaška Slatina zdravilišče; Zidani Most kot kraj, a Zidani most kot kak most, ki je zidan; enako Beli potok, pa Bele Vode (kraj) itd., itd. O celoti bi bilo treba napisati novo razpravo; jaz je ne bom, naveličan, ker je bilo treba desetletja zastopati pisavo n. pr. Savinja (Kocbek: Savina), Logarska (ne Logarjeva) dolina, Velika Kopa (ne Kapa) itd., per krstniki ne verjamejo laiku, da grintavec po krstu ostane le še Grintavec i. sl. Dosledno kajpada tudi »Julijske Alpe« niso n. pr. Veliki Vrh — Kraški vrh, Mali vrh; Na skali — pod Plazmi, Tam na Kolk — Laški kolk, V koteh — V Laštah, i. dr. Neopazne malenkosti!

P. S. Končno, avtomatično rešitev naše pravopisne pragmatike v pisavi velikih začetnic pričakujemo tedaj, ko in če bo prenehala — pač tudi avtomatično — prvotno nemška pravopisna diktatura in se bo uveljavljala demokratičnost drugih pisav, ki pripuščajo, da z veliko pišeš tisto, vsako besedo, ki jo hočeš poudariti. Anglež zapiše, če se mu zdi, Birthday — rojstni dan, Name Day — imendan, god. Početke te demokracije res že zaslediš v našem pobudnem tisku.

Dr. Jos. Tominšek

RAZGLED PO SVETU

Rivista Mensile, izd. Club Alpino Italiano, letnik 71, 1952, št. 3-4 prinaša poleg rednih društvenih objav, novih vzponov, knjižnih novosti in osmrtnic nekaj tehtnih člankov. Dr. Enrico de Lotto opisuje življenje in delo vodnika Luigija Gesaletti (1840—1912) iz Cadore, Giuseppe Dionisi vzpon preko severne stene Breithorna, Elvira Gianazza, članica sekcije v Firencah, pa priobča članek o »duhovnosti v gorah«, pri čemer citira Danteja, Manzoniya in Shelleya. Grünanger podaja strnjen, a natančen pregled gorovja Gesäuse, Carlo Ramella pa pregled ekspedicije na Nanga Parbat. Oba članka sta opremljena z risbami, medtem ko so dobre fotografije iz italijanske revije letos izgibile. Ing. Giovanni Bertoglio razpravlja o plazovih v zadnji zimi (1951/52) in podaja podatke iz Avstrije in Svice. O plazovih v Zgornji Soški dolini seveda niti besede, Conci in Galvagni opisujeta veliko jamo v Brentskih Dolomitih, en članek pa je posvečen smučarstvu.

100.000 protestnih podpisov name-rava nabrati Avstrijska zveza za varovanje prirode zato, da zavaruje Krimlske slapove pred uničujočo roko tehnike, ki bi te 380 m visoke slapove rada izrabila za elektrarno Gerlos.

Z letali prinašajo v Švici material za gradnjo kočee Rossier: pesek, cement i. dr. Material izkrcavajo seveda s padali.

Mount Everest. Švicarji letos že drugič naskakujejo Mount Everest. V odpravi so zdravnik Gabriel Chendley, krovce Arthur Spohel, Gustav Gross, inštalater Jean Buzio in letalski mehanik Ernest Reiss.

Prvič so Švicarji naskočili Mount Everest letos v mesecu maju in so dosegli doslej najvišjo točko, na katero je stopila človeška noga (8600 m). Nenadni nastop monsuma jih je prisilil k povratku, ne da bi dosegli cilj. Sedaj so si izbrali čas v oktobru, ko je temperatura sicer nizka — 35° C, toda zaradi mirnega in suhega ozračja za človeški organizem primernejša. Po zadnjih poročilih so bili komaj 30 m pod vrhom.

Obletnice. 1852 je Seilen postavil prvi hotel »Monte Rosa« v Zermattu. V tem hotelu je prenočeval Whympfer pred prvim vzponom na Matterhorn, ki se je tako tragično končal. Istega leta so odkrili najvišjo goro na svetu Čomolungmo. 100 je tudi minulo, odkar so v Zillertalskih in Öztalskih Alpah prvič izvršili vojaško triangulacijo. Avstrijski Alpenverein pa je 19. nov. 1862 praznoval 90 letnico ustanovitve, torej 30 let več kakor naša prva planinska društva v Ljubljani, Celju in Kamniku. 100 let je preteklo od rojstva Gustava Freytaga, ustanovitelja kartografskega zavoda Freytag in Berndt. Kdo ne pozna kolekcije alpskih zemljevidov v založbi tega zavoda?

Nemški Alpenverein (DAV) šteje 90.000 udov in 242 sekcij, zahodnonemških seveda. ÖAV (avstrijski) pa 86.000 udov v 131 sekcijah s po eno inozemsko sekcijo v Angliji in Holandiji, pripravljajo pa eno tudi v Ameriki; SAC (švicarski) pa ima 38.000 članov v 90 sekcijah. CAJ (italijanski) ima 76.722 v 22 sekcijah, od tega samo v Milanu 26.248.

Nov zemljevid Himalaje je izdala SSAF (Švicarska ustanova za raziskovanje gora). Karta predstavlja Garhval-Himalajo, avtor je ing. E. Huber. Merilo 1 : 150.000.

3000 km gorskih poti in steza je bilo po vojni na novo markiranih na južnem Tirolskem. Pri tem niso sodelovale samo planinske organizacije, marveč tudi vodniki, nosači in oskrbniki.

Ledene jame na Dachsteinu so postale še pristopnejše, odkar so zgradili žičnico iz Obertrauna na Schönberg. V jamah so zgradili nova pota in galerije, montirali novo razsvetljavo, obiskalo pa je jame lansko leto 22.000 oseb.

Rifugio d'Aosta ob vznožju Dent d'Herens so lani odnesli plazovi, komaj leto dni po obnovi zavetišča.

Železnica na Jungfrau je letos praznovala že 40 letnico. Predor od Eigerjevega ledenika do Jungfraujoča so začeli delati že l. 1898. Dolg je 7123 m in so ga dovršili l. 1907.

Gesäuse od Hieflaua (Wasserfallweg) do Ödsteina je pozimi 24. decembra 1951 prečil Forstlechner.

Dr. Karel Prusik je svoj novi reševalni vozec imenoval po Alpenvereinu, da se s tem oddolži Nemško-avstrijskemu Alpenvereinu, ki je leta 1931 na skupščini v Badenu sklenila imenovati njegov prvi vozec Prusikov vozec.

Piz Badile, gora, katere severni raz je postal nekaka klasična smer nove dobe, je v l. 1951 v sev. vzh. in sev. zah. steni odbila vse poskuse ponovitev. Pravijo, da predvsem s stalno padajočim kamenjem.

Odmev Annapurne je bil izredno velik. Udeleženci ekspedicije so imeli do januarja 1952 500 predavanj in 400.000 poslušalcev. Knjiga »Anapurna — prvi 8000«, ki jo je spisal Maurice Herzog, je doslej najbolj kupovana knjiga v Franciji. Izšla je dvakrat v nakladi po 100.000 izvodov. Maurice Herzog in Lachenal sta preteklo zimo že smučala.

Vabilo na naročbo za l. 1953. »Planinski Vestnik« bo začel svoj 53. letnik. Planinska revija ima svoje določeno mesto v življenju našega naroda, ima pa tudi svoj pomen za celotni razvoj planinstva pri bratskih jugoslovanskih narodih. Polstoletni obstoj revije nedvomno dokazuje njeno družbeno upravičenost. Razmere, v katerih gre naša planinska revija v novi letnik, pa niso najugodnejše. Vse do konca tega leta nismo zvišali naročnine, upoštevajoč predvsem to, da bodi planinstvo eden od tistih športov, katerega se bo v prvi vrsti oklepala naša mladina. Naročnina 270 din je za letnik, ki bo dosegel z 12. številko preko 500 strani, pri današnjih cenah za papir in tiskarske usluge, res minimalna in popularna. S prihodnjim letnikom bo Uprava Planinskega Vestnika zvišala naročnino na 350 din letno, kar tudi še zdaleč ni v ravnovesju z navedenimi stroški.

Lionel Terray, zmagovalec Cerro Fitz Roya, je l. 1951 izjavil, da je bila njegova tehnično najtežja plezarija v zahodni steni v Aiguille Blaitière Aiguilles de Chamonix). Plezal jo je 7. sept. 1951 s Herzogom.

V UREDNIŠTVU SMO PREJELI

Lovec, glasilo Lovske zveze Slovenije in kinološkega združenja za LR Slovenijo. Urednik ing. Mirko Šušteršič. — Vsebina št. 8—9, letnik XXXV, 1952. Vsebina: dr. Milan Dular, Lovstvo v luči statistike in evidence; ing. Mirko Šušteršič, O srnjadi in o tem in onem; Janko Perat, Kotorna; Anton S. Pirc, Po Afriki; Fr. Vilhar, Postojnsko lovišče v letošnjem visokem snegu; M. Kelih, Lesene pasti; Vsem Okrajnim lovskim zvezam; Vzrejna tekma psov; Pravilnik o podeljevanju »znaka za zasluge« v lovstvu; Iz lovskega oprtnika; M. Kelih, Prehrana fazanjih piščancev, Prehrana fazanov v voljeri; Iz lovske organizacije; Kinološke vesti.

Revija bo vsak mesec prinašala po dve prilogi v bakrotisku, spremljala pa bo, kakor doslej, domače planinsko življenje, planinsko delovanje v bratskih republikah in po svetu. S pravilno orientacijo, z nevsiljivo propagando in z vestnim kronističnim delom bo pomagala voditi naše planinstvo v socializem ter s tem podpirala družbeno preobrazbo, ki se z naporu velikanske večine državljanov vrši pod vodstvom Zveze komunistov in Socialistične zveze delovnega ljudstva. Pričakujemo od slovenske javnosti, predvsem od delovnih kolektivov in delavskih svetov, od šol in drugih vzgojnih ustanov, da boste upravo revije podprli in ji omogočili vzdrževati revijo na primerni višini, vredni mednarodne reputacije slovenskega planinstva. Planinska društva naj štejejo med glavne naloge svoje propagande razširitev planinskega glasila med najširše množice planincev.

Slavko Smolej: Planike

Janko Ravnik: Zimsko jutro na Voglu